

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการศึกษาค้นคว้าดังนี้

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

1. ความหมายของวินัยในตนเอง
2. ความสำคัญของวินัยในตนเอง
3. คุณลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง
4. สาเหตุของปัญหาทางวินัย
5. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเอง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

1. ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย
2. ประเภทของการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพภายในครอบครัว

1. ความหมายของสัมพันธภาพภายในครอบครัว
2. ประเภทของสัมพันธภาพภายในครอบครัว

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน

1. ความหมายและองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางบ้าน

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบและความอดทน

1. ความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบ
2. ความหมายและความสำคัญของความอดทน

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

1. ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์
2. ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์
3. ลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์
4. ประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์
5. ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว

1. ความหมายและความสำคัญของพฤติกรรมก้าวร้าว

2. ลักษณะและการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าว

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนของคุณ

1. ความหมายของพฤติกรรมการสอนของคุณ

2. พฤติกรรมการสอนของคุณในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเอง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัยในตนเอง

1. ความสำคัญของจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัยในตนเอง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

1. ความหมายและความสำคัญของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

2. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

ความหมายของวินัยในตนเอง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2542. หน้า 509) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง กฎข้อบังคับ หรือระเบียบที่บุคคลใช้ในการควบคุมความประพฤติหรือการปฏิบัติงานของตนเอง

กู๊ด (Good, 1959. p.676 อ้างอิงถึงใน อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์, 2542. หน้า 8) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การบังคับควบคุมพฤติกรรมของบุคคลไม่ใช่การบังคับโดยอำนาจภายนอก หากหมายถึงการบังคับโดยอาศัยอำนาจภายในของบุคคลนั่นเอง และเป็นอำนาจอันเกิดจากการเรียนรู้หรือการยอมรับในคุณค่าอันใดอันหนึ่งซึ่งทำให้บุคคลสามารถควบคุมบังคับพฤติกรรมของตนเองได้

วินเซอร์ (Vincent, 1961. p.42-43 อ้างถึงใน อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์, 2542. หน้า 8) กล่าวว่า วินัยในตนเอง หมายถึง การที่บุคคลไม่กระทำการใด ๆ อันเป็นผลให้เกิดความยุ่งยากต่อตนเองในอนาคตหรือการไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวและสิทธิของบุคคลอื่น รวมทั้งหมายถึง การที่บุคคลกระทำการที่ตนไม่อยากจะทำ แต่การกระทำนั้นช่วยให้ความต้องการและสิทธิของบุคคลอื่นได้รับการตอบสนองหรือกระทำการอันเป็นผลให้ผู้นั้นประสบผลสำเร็จในอนาคต

อิงลิช และอิงลิช (English and English, 1958. p.487 อ้างถึงใน อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์, 2542. หน้า 8) ให้ความหมายว่า ความมีวินัยในตนเองเป็นลักษณะของการนำตนเองควบคุมหรือ

ไพฑูรย์ การเพียร (2544. หน้า 9) กล่าวถึง วินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการ บังคับควบคุมอารมณ์ตลอดจนพฤติกรรมของตนเอง โดยใช้หลักเหตุผลที่ไม่ขัดต่อระเบียบของ สังคมและศีลธรรม มีความตั้งใจ มั่นใจ ในพฤติกรรมที่ตนแสดงออกมาว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้อง และเป็น พฤติกรรมที่แสดงออกมาแล้วเกิดผลดีต่อตนเองและสังคมที่ตนอาศัยอยู่

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2547. หน้า 311) กล่าวว่า วินัยแห่งตน หมายถึง การ ควบคุมพฤติกรรมของบุคคลด้วยความสามารถของตนเอง ได้เป็นผลสำเร็จตามเป้าหมายอันเป็นที่ ยอมรับโดยงดเว้นหรือระงับยับยั้งการกระทำอันไม่เหมาะสม และนำตนไปสู่การกระทำอัน เหมาะสมยิ่งขึ้น

จากการศึกษาความหมายของควมมีวินัยในตนเอง สรุปได้ว่า ควมมีวินัยในตนเอง หมายถึง ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม อารมณ์ และจิตใจของตนเอง รู้จักระงับยับยั้งการ กระทำอันไม่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้สามารถประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกฎระเบียบของ สังคมโดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

ความสำคัญของวินัยในตนเอง

สินินาฏ สุทธิจินดา (2543. หน้า 35) ได้สรุปไว้ว่า วินัยนั้นจะช่วยกำหนดทิศทางให้ สมาชิกในสังคมประพฤติปฏิบัติในแนวทางเดียวกันเพื่อความสงบเรียบร้อยของส่วนรวม ถ้าหาก ปราศจากวินัยแล้วการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมแต่ละกลุ่มก็ย่อมจะวุ่นวายสับสน เพราะแต่ละ บุคคลจะมีความแตกต่างกัน ทั้งในระดับการศึกษา ความรู้ จิตใจ การอบรมเลี้ยงดู และ ความ ต้องการในด้านต่าง ๆ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันถ้าคนในสังคมนั้น ๆ มีวินัยในตนเองจะทำให้บุคคล นั้นประพฤติที่มีเหตุผล มีความอดทน มั่นคงทางอารมณ์และเป็นผู้มีจริยธรรม ซึ่งจะ使人ใน สังคมสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข การพัฒนาวินัยในตนเองแก่นักเรียนหรือเยาวชนจึงเป็นสิ่ง สำคัญ เพราะจะช่วยให้นักเรียนหรือเยาวชนรู้จักดำเนินชีวิตของตนอย่างถูกต้องมีเหตุผล และเลือก ทำในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคมที่ ตนเองอยู่และยังช่วยพัฒนาสังคมให้ดีขึ้นด้วย

กุลชา ศิริเฉลิมพงศ์ (2544. หน้า 18) ได้สรุปว่า คุณค่าของวินัยในตนเองช่วยให้กลุ่มคน หรือสังคมต่างๆ สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน และเจริญก้าวหน้า

ธิตีมา จักรเพชร (2544. หน้า 21 อ้างอิงจาก สุชา จันทน์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม. 2521. หน้า 97) กล่าวถึงคุณค่าและประโยชน์ของวินัยในตนเองเอาไว้ดังนี้

1. ช่วยให้นักเรียนมีพฤติกรรมเป็นระเบียบเรียบร้อย
2. ช่วยให้นักเรียนมีความรับผิดชอบในหน้าที่ของตนเอง
3. ช่วยสร้างความสามัคคีปรองดองให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ
4. ช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าให้ตนเอง
5. ช่วยให้ครูและนักเรียนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จในการเรียนการสอน
6. ช่วยส่งเสริมหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ดังนั้น จะเห็นว่าวินัยในตนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข สังคมใดที่สมาชิกมีวินัยในตนเองมาก สังคมนั้นจะอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข การพัฒนาวินัยในตนเองของเด็กและเยาวชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเยาวชนถือว่าเป็นกำลังของคนรุ่นใหม่ที่จะช่วยในการขับเคลื่อนและพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

คุณลักษณะของบุคคลที่มีวินัยในตนเอง

มีนักวิชาการได้เสนอแนะคุณลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง ดังนี้

วิกกินส์ (Wiggins, 1971. p.289 อ้างถึงใน ร้อยเอกณัฐพร สตาภรณ์, 2540. หน้า 27) ศึกษาถึงการควบคุมตนเอง หรือความมีวินัยในตนเองพบว่า ผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงจะมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. มีความวิตกกังวลน้อย
3. มีความอดทน
4. ประพฤติตนอย่างมีเหตุผล

บาร์ช (Baruch, 1979. p.4-5 อ้างถึงใน ร้อยเอกณัฐพร สตาภรณ์, 2540. หน้า 27) สรุปลักษณะของบุคคลผู้มีวินัยในตนเองดังนี้ คือ

1. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
2. มีความรับผิดชอบ

3. ปฏิบัติตนตามระเบียบของสังคม

สุนันทา ประเสริฐศรี (2540. หน้า 4-5) ได้ศึกษาลักษณะวินัยในตนเองอันประกอบด้วย (1) ความรับผิดชอบ (2) ความซื่อสัตย์ (3) การตรงต่อเวลา (4) ความเป็นผู้นำ (5) ความอดทน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2540. หน้า 17-18) ได้วิเคราะห์พฤติกรรมที่บ่งชี้ว่ามีวินัยในตนเอง ดังนี้ (1) การควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา และใจ (2) การยอมรับทั้งผลการกระทำของตนเอง (3) การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม (4) การตรงต่อเวลา (5) ความมีเหตุผล (6) การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นตามกฎเกณฑ์ของสังคม (7) การเคารพในสิทธิและหน้าที่ซึ่งกันและกัน

ออซเบล (Ausubel, 1965. p.459-460 อ้างถึงใน ร้อยเอกณัฐพร สตาภรณ์, 2540. หน้า 27) เสนอว่า ผู้มีวินัยในตนเองจะมีคุณลักษณะดังนี้ คือ

1. ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม
2. เชื่อมั่นในตนเอง
3. พึ่งตนเอง
4. ควบคุมอารมณ์ได้
5. อดทน

จิราพร อรุณพูลทรัพย์ (2541. หน้า 4-5) ได้ศึกษาวินัยในตนเองอันประกอบด้วยลักษณะ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบ (2) ความอดทน (3) การเคารพในสิทธิของผู้อื่น (4) การเคารพระเบียบของโรงเรียน (5) การยอมรับการกระทำของตน

ไชยา พรหมวิชิตกุล (2541. หน้า 20-21) ได้บอกลักษณะของวินัยในตนเองบางประการที่เหมาะสมกับวัยรุ่นอายุ 13-18 ปี บางลักษณะ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบ (2) ความอดทน (3) การเคารพในสิทธิของผู้อื่น (4) การเคารพกฎระเบียบ (5) การยอมรับการกระทำของตนเอง

อนุชา หลิมศิริวงษ์ (2541. หน้า 13) ได้สรุปลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง คือ ผู้ที่สามารถควบคุมตนเองหรือพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามที่มุ่งหวัง ซึ่งมีคุณลักษณะ ดังนี้ (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (2) ปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม (3) มีความรับผิดชอบ (4) มีความสามารถในการควบคุมตนเอง (5) มีความอดทน (6) สามารถคาดหวังผลจากการกระทำที่เกิดขึ้นในอนาคต

วสัน ปุณผล (2542. หน้า 4-5) ได้กล่าวว่าลักษณะพฤติกรรมวินัยในตนเองไว้ ดังนี้ (1) การตรงต่อเวลา (2) ความซื่อสัตย์ (3) ความรับผิดชอบ (4) ความมีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของโรงเรียนหรือสังคม (5) การเคารพสิทธิของผู้อื่น (6) การยอมรับการกระทำของตนเอง

อำนาจ จันทรมหา (2542. หน้า 30) สรุปว่าลักษณะผู้ที่มีวินัยในตนเอง ควรประกอบด้วย พฤติกรรมที่สำคัญดังนี้ (1) มีความซื่อสัตย์ (2) มีความรับผิดชอบ (3) มีความตั้งใจ (4) การปฏิบัติ ตามกฎเกณฑ์ของสังคม (5) ความเป็นผู้นำ (6) มีความตรงต่อเวลา (7) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (8) มีความอดทน (9) ความเสียสละ

กรรณิศา สิวลีพันธ์ (2543. หน้า 37-38) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้ ดังนี้ (1) มีความเชื่อมั่นในตนเอง หมายถึง มีความแน่ใจหรือมั่นใจในความสามารถของตนเองว่าจะ กระทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผล และเชื่อว่าการที่ประสบผลสำเร็จได้ตามที่ตั้งใจไว้เป็น ผลมาจากความสามารถทักษะหรือการกระทำของตนเอง (2) มีความรับผิดชอบ หมายถึง มีความ สนใจ ความตั้งใจจริงที่จะทำงาน และติดตามผลงานที่ได้กระทำแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้เป็น ผลสำเร็จไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย (3) มีความตรง ต่อเวลา รู้จักกาลเทศะ หมายถึง ทำงานที่ได้รับมอบหมายหรือกิจกรรมอย่างหนึ่งให้ตรงเวลา หรือ ให้สำเร็จตามเวลาที่กำหนด ตลอดจนรู้ว่าอะไรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรให้เหมาะสมกับเวลาและ โอกาส (4) ความเป็นผู้นำ หมายถึง สามารถนำ ชักจูง แก้ปัญหา และดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดและรับผิดชอบต่อกลุ่มได้ (5) มีลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง สามารถอด ใจรอผลที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งดีกว่าในปัจจุบันได้ (6) เคารพในสิทธิของผู้อื่น หมายถึง ไม่ ประพฤติปฏิบัติก้าวร้าวหรือล่วงล้ำสิทธิของผู้อื่น (7) มีระเบียบและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม หมายถึง ประพฤติปฏิบัติโดยไม่ขัดกับกฎข้อบังคับของสังคมทั่วไป รวมทั้งปฏิบัติตามระเบียบที่ สังคมกำหนดไว้ทั้งต่อหน้าและลับหลัง (8) มีความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง มีลักษณะของพฤติกรรม หรือความรู้สึกของบุคคลที่คิดและกระทำดังนี้ คือ ไม่หลอกลวงตนเองและผู้อื่น ไม่ทุจริต ไม่หา ผลประโยชน์ในทางมิชอบ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และละอายเกรงกลัวต่อบาป (9) มีความอดทน ขยันหมั่นเพียร หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่ของตนให้สำเร็จด้วยความมานะอดทน มีจิตใจเข้มแข็งไม่ ยอมแพ้ต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้น มีความพยายามอย่างสม่ำเสมอ มุ่งปฏิบัติหน้าที่การงานจนสำเร็จ (10) รู้จักเสียสละและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หมายถึง การยอมเสียสละสิทธิและยอมลำบากเพื่อ ประโยชน์สุขของผู้อื่น โดยการช่วยเหลือผู้อื่นซึ่งได้รับความเดือดร้อน หรือประสบภัยพิบัติให้ได้รับความ สะดวกสบาย และมีความสบายใจมากขึ้น

สินีนางู สุทธิจินดา (2543. หน้า 19-20) ได้สรุปลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้ ดังนี้ (1) การปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคม (2) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (3) มีความตั้งใจจริง (4) สามารถควบคุมอารมณ์ได้ (5) มีความอดทน (6) ตรงต่อเวลา (7) มีความรับผิดชอบ (8) มีความ เป็นผู้นำ

พิมพ์ ม่วงศิริธรรม (2544. หน้า 20-21) สรุปลักษณะของวินัยในตนเอง ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้ (1) การตั้งใจทำงาน (2) การเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น (3) การตรงต่อเวลา (4) การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม

กัญระญา รุ่งเรือง (2545. หน้า 15) ได้สรุปลักษณะและพฤติกรรมของผู้ที่มีวินัยในตนเองไว้ดังนี้ (1) มีความรับผิดชอบ (2) ตรงต่อเวลา (3) มีความซื่อสัตย์ (4) มีเหตุผล (5) อดทน (6) เสียสละ (7) ตั้งใจ (8) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง (9) รู้จักหน้าที่และการกระทำเป็นอย่างดี (10) ปฏิบัติตามระเบียบ (11) เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ (12) ปรับตัวอยู่กับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

กรมวิชาการ (กัญระญา รุ่งเรือง, 2545. หน้า 15 อ้างอิงจาก กรมวิชาการ, 2542) ได้สรุปเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเอง ไว้ดังนี้ (1) มีความรับผิดชอบ (2) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (3) มีความรู้สึกรับผิดชอบ (4) ไม่กังวลใจ (5) มีความตั้งใจจริง ใจค่อมั่นคง (6) มีลักษณะความเป็นผู้นำ (7) มีความซื่อสัตย์ (8) จริงใจ (9) มีเหตุผล (10) กล้าคิด กล้าพูด กล้าทำ (11) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (12) อดทน (13) รู้จักสิทธิหน้าที่ (14) ตรงต่อเวลา (15) เสียสละ (16) มีความตั้งใจเพียรพยายาม (17) ยอมรับผลการกระทำของตนเอง (18) รู้จักหน้าที่และการกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี (19) เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ (20) ประหยัด (21) สามัคคีในหมู่คณะ

ชนาภรณ์ เพาพาน (2545. หน้า 4-5) สรุปลักษณะของผู้มีวินัยในตนเอง ดังนี้ (1) ได้รับความรับผิดชอบ (2) การตรงต่อเวลา (3) การปฏิบัติตามระเบียบของสังคม (4) เคารพสิทธิของผู้อื่น

ณัฐพล กล้าหาญ (กัญระญา รุ่งเรือง. 2545. หน้า 15 อ้างอิงจาก ณัฐพล กล้าหาญ. 2540) ได้สรุปเกี่ยวกับลักษณะของผู้ที่มีวินัยในตนเอง ไว้ดังนี้ (1) ได้รับความรับผิดชอบ (2) ได้รับความตรงต่อเวลา (3) มีความมีระเบียบวินัย (4) มีความซื่อสัตย์สุจริต

จากการศึกษาคุณลักษณะของวินัยในตนเอง พบว่า คุณลักษณะและพฤติกรรมที่แสดงออกของผู้มีวินัยในตนเองที่มีความถี่สูงสุด 2 อันดับแรก คือ ได้รับความรับผิดชอบ และความอดทน ซึ่งบุคคลที่มีคุณลักษณะทั้ง 2 ประการนี้จึงถือว่าเป็นผู้ที่มีวินัยในตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและตั้งสมมติฐานถึงความสัมพันธ์ของความรับผิดชอบต่อความอดทนว่ามีความเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเองหรือไม่อย่างไร

สาเหตุของปัญหาทางวินัย

สาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาทางวินัยนั้นมีหลายสาเหตุ ซึ่งนักจิตวิทยาและนักวิจัยหลายท่านได้สรุปไว้ ดังต่อไปนี้

กิติมา ปริติลล (2532) กล่าวไว้ว่า สาเหตุของการขาดระเบียบวินัยมาจากสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. เกี่ยวกับตัวนักเรียนเอง เช่น ความผิดปกติทางร่างกาย จิตใจ และสังคมลักษณะทางการเปลี่ยนแปลงของอารมณ์ ตลอดจนการสอบตกและความรู้สึกขาดความมั่นคงในโรงเรียน
2. เกี่ยวกับเพื่อน เช่น เพื่อนฝูงชักชวนกันก่อการวิวาท หรือสร้างบรรยากาศให้เกิดความตึงเครียดในโรงเรียน
3. เกี่ยวกับครู เช่น ทศนคติของครูที่มีต่อนักเรียน ซึ่งอาจเป็นไปในทางที่ไม่ดีตลอดเวลา จนเป็นสาเหตุให้นักเรียนไม่มีความสุขในโรงเรียน สภาพทั่วไปในห้องเรียน วิธีสอนของครู ความไม่เข้าใจในวิธีสอนของครูและความแตกแยกกันในหมู่ครูที่นักเรียนสังเกตเห็น
4. เกี่ยวกับบ้านหรือสังคมแวดล้อม เช่น ทางบ้านมีภูมิหลังไม่ดี สังคมรอบบ้านไม่ดี ทำให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติตนไม่ดีไปด้วย
5. สภาพสังคมโดยรวมของบ้านเมือง อยู่ในสภาพไม่ดีก็มีส่วนทำให้นักเรียนมีแนวโน้มไม่ดีไปด้วย นั่นคือ ได้เห็นตัวอย่างของผู้ใหญ่ที่ขาดระเบียบวินัย

เชาวน์ มณีวงศ์ (2533) กล่าวว่าปัจจัยที่ทำให้นักเรียนขาดระเบียบวินัยมี 5 ประการ คือ

1. สภาพของครอบครัวที่มีสมบูรณ ครอบครัแตกแยก ครอบครัวมีสมาชิกมากเกินไป ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวตกต่ำ
2. ปัจจัยทางด้านโรงเรียน เช่น ครูบังคับ ไม่ได้ได้รับความยุติธรรมจากครู จำนวนนักเรียนมากเกินไปจนครูดูแลไม่ทั่วถึง
3. สาเหตุมาจากทางโรงเรียนเคร่งครัดในระเบียบกฎเกณฑ์ และข้อบังคับมากเกินไป
4. ทางโรงเรียนและผู้ปกครองไม่ได้ประสานงาน และให้ความร่วมมือในการเสริมสร้างวินัย
5. สภาพสังคมและสิ่งแวดล้อม

กุลชา ศิริเฉลิมพงศ์ (2544. หน้า 7-8) ได้ทำการศึกษาปัญหาจากสภาพจริงของโรงเรียนบุรีรัมย์พิทยาคม พบว่า ปัญหาที่ร้ายแรงและควรแก้ไขอย่างยิ่งในขณะนี้คือ ปัญหาเรื่องนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขาดวินัยในตนเอง เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อตัวนักเรียน ผู้ปกครอง โรงเรียน และสังคมอย่างชัดเจน ผลจากการประชุมกลุ่ม และสัมภาษณ์เจาะลึก ผู้บริหาร ครู – อาจารย์ นักเรียน และผู้ปกครอง ทำให้ทราบสาเหตุของปัญหา ดังนี้

1. สาเหตุจากครอบครัว ประกอบด้วย

น้องหรือบุคคลอื่น

- 1.1 ขาดความรัก ความเข้าใจ ของบุคคลในครอบครัว
- 1.2 พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ปรักปรักกล่าวโทษเปรียบเทียบข้อแตกต่างกับพี่
- 1.3 สภาพครอบครัวแตกแยก พ่อแม่หย่าร้าง
- 1.4 ครอบครัวขาดการอบรม เอาใจใส่
- 1.5 การอบรมเลี้ยงดูที่ไม่ถูกต้องวิธี
- 1.6 การลงโทษที่รุนแรง ขาดเหตุผล

2. สาเหตุจากโรงเรียน

- 2.1 เน้นบรรยากาศวิชาการ
- 2.2 ขาดการพัฒนาวินัยในตนเองเชิงรุก
- 2.3 ครู-อาจารย์ ดูแลไม่ทั่วถึงและไม่เป็นธรรม
- 2.4 ครู-อาจารย์ ไม่เป็นแบบอย่างที่ดี
- 2.5 โรงเรียนขาดการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับกฎระเบียบของสถาบัน

อย่างชัดเจน

- 2.6 ครู-อาจารย์ ขาดความเข้าใจในตัวนักเรียน

3. สาเหตุจากสิ่งแวดล้อม/สังคม

- 3.1 สื่อโฆษณาที่มอมเมาเยาวชน ค่านิยมฟุ้งเฟ้อ วัตถุนิยม
- 3.2 สิ่งเร้า และสถานบันเทิงต่าง ๆ
- 3.3 ยาเสพติดในชุมชน
- 3.4 ช่องว่างทางสังคม

4. สาเหตุจากตัวนักเรียน

- 4.1 ไม่ตระหนักถึงความสำคัญของวินัยในตนเองอย่างแท้จริง
- 4.2 ขาดการแนะนำแนวทางอย่างถูกต้องชัดเจน
- 4.3 มีความรู้สึกขัดแย้งกันกับครู
- 4.4 ถูกชักจูงจากเพื่อนฝูง
- 4.5 อายากสวย อายากดัง
- 4.6 เรียกร้องความสนใจ

กัญระญา รุ่งเรือง (2545. หน้า 18) ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้นักเรียนขาดระเบียบวินัยไว้

ดังนี้

สาเหตุที่เกิดจากตัวบุคคล ได้แก่ เกิดจากตัวนักเรียนเอง เช่น ความผิดปกติของร่างกาย และจิตใจ ขาดความรักความเอาใจใส่ ทำให้เด็กมีปมด้อยและหาทางแสดงปมเด่นโดยการแสดง พฤติกรรมก้าวร้าว รังแกผู้อื่นและทำลายข้าวของ เป็นต้น เกิดจากเพื่อน เด็กต้องการเป็นที่ยอมรับ ในกลุ่มเพื่อน และต้องการเป็นคนดัง เกิดจากครู เช่น ไม่เตรียมการสอน มีพฤติกรรมบางอย่างที่เด็ก ไม่ยอมรับ ไม่ยุติธรรม วิธีสอนและความแตกแยกกันในหมู่คณะ เกิดจากผู้ปกครอง เช่น ทัศนคติ ของบิดา มารดา ที่มีต่อเด็ก การอบรมเลี้ยงดู การให้ความรักและเอาใจใส่

สาเหตุที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม ได้แก่ สิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน เช่น การปกครองชั้นเรียน สถานที่และบรรยากาศในโรงเรียนไม่เหมาะสม สิ่งแวดล้อมภายในครอบครัว เช่น สัมพันธภาพ ภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อมของสังคมโดยรวมอยู่ในสภาพไม่ดีทำให้เด็กมี แนวโน้มไม่ดีไปด้วย

กอร์ดัน (พิสมัย ทินเต, 2545. หน้า 15 อ้างอิงจาก Gorton, 1983) กล่าวถึงสาเหตุของการทำผิดวินัยของนักเรียนมีหลายสาเหตุด้วยกัน ดังนี้

1. ปัญหาที่มีสาเหตุมาจากโรงเรียน ได้แก่
  - 1.1 การสอนที่ใช้ไม่ได้
  - 1.2 หลักสูตรไม่ตรงกับความต้องการของผู้เรียน
  - 1.3 ตารางสอนตายตัวเกินไป
  - 1.4 โปรแกรมการเรียนและโปรแกรมอื่นๆ ที่ไม่ปรับเหมาะสมกับพื้น

ฐานความรู้

- 1.5 ความสามารถของนักเรียน
2. ปัญหาที่มีสาเหตุจากตัวนักเรียนเอง ได้แก่
  - 2.1 นักเรียนไม่เข้าใจกฎระเบียบต่างๆ
  - 2.2 นักเรียนไม่เข้าใจเหตุผลของการมีระเบียบนั้น
  - 2.3 พื้นฐานการศึกษาของนักเรียนไม่ดีพอ
  - 2.4 มีความสัมพันธ์กับเพื่อนๆ ไปในทางที่ไม่ดี
  - 2.5 นักเรียนได้รับการกระทบกระทั่งทางจิตใจ
  - 2.6 นักเรียนมีความรู้สึกขัดแย้งกันกับครู
3. ปัญหาเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน และชุมชนที่นักเรียนอาศัยอยู่

ได้แก่

- 3.1 สภาพการใช้อำนาจของบุคคลและความสัมพันธ์ในบ้านไม่ดีพอ

3.2 บ้านอยู่ในทำเลที่มีอาชญากรรม

3.3 นักเรียนมีกิจกรรมหรือต้องทำงานดึกเกินไป

พิสมัย ทินเต (2545. หน้า 15,18) ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้นักเรียนขาดวินัย คือ เกิดจากตัวนักเรียนเอง เพื่อน สภาพครอบครัว สิ่งแวดล้อม การดูแลไม่ทั่วถึงของครู สื่อมวลชน และยังพบปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับวินัยในตนเองของนักเรียนได้แก่ รูปแบบของกิจกรรมที่จัดให้กับนักเรียน ในโรงเรียน เพศ สุขภาพ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา ฐานะทางเศรษฐกิจ ระดับการศึกษา

จากสาเหตุของปัญหาทางวินัยดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปประเด็นของสาเหตุดังกล่าว และตั้งสมมติฐานการวิจัยว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย , สัมพันธภาพภายในครอบครัว , สภาพแวดล้อมทางบ้าน , ความฉลาดทางอารมณ์ , พฤติกรรมก้าวร้าว , พฤติกรรมการสอนของครู , การจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัย และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับวินัยในตนเอง

จากการศึกษาเอกสารและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีดังกล่าวมาอธิบายดังนี้

1. ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis)

ฟรอยด์ เชื่อว่า ความสำนึกเป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดี (Conscience) ที่อยู่ภายในว่าเป็นสิ่งที่เด็กได้รับจากผู้ที่อยู่ใกล้ชิด เช่น บิดา มารดา เพื่อน ด้วยกระบวนการเทียบเคียง (Identification) เด็กจะใช้วิถีเลียนแบบผู้มีอำนาจเหนือตนหรือผู้ที่ตนรัก จนในที่สุดจะยอมรับเอากฎเกณฑ์ต่างๆ มาเป็นหลักปฏิบัติของตนเองโดยอัตโนมัติ และเมื่อใดที่เด็กเกิดความต้องการส่วนตัวที่ไม่เหมาะสมกับกฎเกณฑ์ที่ยึดถือไว้ เด็กจะเกิดความขัดแย้งภายในใจ เกิดความรู้สึกละอายใจ มีความไม่สบายใจ ซึ่งเป็นลักษณะของการลงโทษตนเองและในโอกาสต่อไปเขาจะละเว้นไม่กระทำซ้ำ โดยไม่จำเป็นต้องมีการควบคุมจากภายนอก (อนุชา หลิมศิริวงษ์, 2541 หน้า 14)

2. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget) ได้แบ่งขั้นตอนของการพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ออกเป็น 2 ขั้น คือ (สุรางค์ ใคว์ตระกูล, 2544. หน้า 66 – 67)

ขั้นที่ 1 เฮเทอโรโนมัส (Heteronomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำรับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานทางจริยธรรม มาจากผู้มีอำนาจเหนือตน และถือว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติตามเปลี่ยนแปลงไม่ได้

ลักษณะของพัฒนาการทางจริยธรรมเฮเทอโรโนมัส

เด็กที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นนี้เป็นเด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 8 ขวบ รับกฎเกณฑ์และมาตรฐานทางจริยธรรมจากบิดามารดา ครูและเด็กโต เด็กวัยนี้จะมีความเชื่อถือดังต่อไปนี้

- 1.1 พฤติกรรมใดจะถูกต้อนหรือดี ก็ต่อเมื่อผู้แสดงพฤติกรรมได้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์
- 1.2 กฎเกณฑ์มีไว้สำหรับปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดและแก้ไขไม่ได้
- 1.3 ทุกคนมีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์โดยเด็ดขาด ถ้าใครทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนดี และคนที่ไม่ทำตามกฎเกณฑ์เป็นคนไม่ดี
- 1.4 การใช้จรรยาวิพากษ์หรือการประณามตัดสินว่าใครผิด ถูก ไม่คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

ขั้นที่ 2 ออโทโนมัส (Autonomous) เป็นขั้นที่ผู้กระทำเชื่อว่ากฎเกณฑ์ คือ ข้อตกลงระหว่างบุคคล กฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ คือ ความร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกันเป็นเรื่องสำคัญและคิดถึงแรงจูงใจของผู้กระทำ

ลักษณะของพัฒนาการทางจริยธรรมขั้นออโทโนมัส

- 2.1 กฎเกณฑ์ คือ ข้อตกลงระหว่างบุคคลและกฎเกณฑ์อาจจะเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าหากบุคคลที่ใช้กฎเกณฑ์นั้นตกลงกันว่าจะเปลี่ยน
- 2.2 กฎเกณฑ์จะมีความหมายหรือมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อ บุคคลที่จะต้องปฏิบัติยอมรับกฎเกณฑ์นั้น
- 2.3 การร่วมมือและการนับถือซึ่งกันและกัน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม
- 2.4 การใช้จรรยาวิพากษ์หรือประณามตัดสินว่า ใคร ผิด ถูก คำนึงถึงความต้องการแรงจูงใจหรือเจตนาของผู้กระทำ

เพียเจท์ (Piaget) ให้ข้อสรุปพัฒนาการทางจริยธรรมว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นตอนและขึ้นอยู่กับวัย ซึ่งเป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสิ่งแวดล้อมทางสังคม เด็กเล็กที่มีอายุระหว่าง 5 – 8 ขวบ จะยอมรับมาตรฐานทางจริยธรรมหรือกฎเกณฑ์จาก

3. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) โคลเบอร์กได้ศึกษาพัฒนาการของเพียเจท์ (Piaget) ซึ่งได้พบพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์มี 6 ขั้น ขั้นตอนการพัฒนาการทางจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับอายุและพัฒนาการทางสติปัญญา พัฒนาการทางจริยธรรมทั้ง 6 ขั้นนี้ จัดเป็น 3 ระดับแต่ละระดับมี 2 ขั้น พอสรุปได้ดังนี้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2524. หน้า 29 – 30)

ระดับที่ 1 ระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Preconventional Level)

ในระดับนี้ เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ดี ไม่ดี จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครู หรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษมาให้

ขั้นที่ 1 หลักการเชื่อฟังและหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดจนถึงอายุประมาณ 7 ปี ซึ่งขอใบ้ให้หลักการเชื่อฟังและหลีกเลี่ยงมิให้ได้รับโทษ จะเลือกกระทำในสิ่งที่เกิดประโยชน์แก่ตัวเองมากกว่า ยอมกระทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะเป็นผู้มีอำนาจเหนือตน

สาเหตุที่เด็กวัยนี้ ใช้ความกลัวถูกลงโทษเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ ความถูกต้องของการกระทำนั้น เนื่องจากเด็กอายุไม่เกิน 7 ปีนี้ยังประสบการณ์หรือการรับรู้ทางสังคมไม่เพียงพอและยังไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่นซึ่งเป็นเรื่องของนามธรรม เด็กจึงรับรู้และตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำต่างๆ ตามสิ่งที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 2 หลักการแสวงหารางวัล อายุ 7-10 ปี ขั้นนี้เด็กจะเน้นความสำคัญของการได้รับรางวัลและคำชมเชย การสัญญาว่าจะให้รางวัลจึงเป็นแรงจูงใจให้เด็กกระทำความดีมากกว่าการดูว่าหรือชู้ว่าจะลงโทษ ซึ่งเป็นการเลือกกระทำในสิ่งที่น่าสนใจมาให้ตนเท่านั้นเริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนแบบเด็กๆ คือ เขาทำมาฉันต้องทำไป

สาเหตุที่เด็กวัยนี้ ใช้หลักการได้รับการตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นเหตุผลในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ เนื่องจากเด็กอายุ 7-10 ปี มีความรู้และประสบการณ์ทางสังคมเพียงพอจะรับรู้ได้ว่า แต่ละบุคคลมีความต้องการแตกต่างกัน และความขัดแย้งเกิดจากทุกคนต้องการได้รับการตอบสนองตามความต้องการของตนเอง เนื่องจากเด็กวัยนี้มีข้อจำกัดด้านสติปัญญา จึงตอบสนองเป็นรูปธรรมมากกว่านามธรรม

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) ในระดับนี้ ผู้กระทำถือว่าการประพฤติตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดา มารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติเป็นสิ่งที่ควรกระทำ ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่รักษามาตรฐานทางจริยธรรม

ขั้นที่ 3 หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ อายุ 10 – 13 ปี ในขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของคนดีตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของบิดามารดาหรือเพื่อนวัยเดียวกัน พฤติกรรมดี หมายถึง พฤติกรรมที่จะทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ ในขั้นนี้บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

สาเหตุที่เด็กวัยนี้ ใช้การได้รับการยอมรับจากผู้อื่นหรือสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ เนื่องจากเด็กอายุ 10-13 ปี สามารถจะเรียนรู้และเข้าใจได้ว่าการคาดหวังของผู้อื่นมีผลต่อตนเองและรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา

ขั้นที่ 4 หลักการทำตามหน้าที่ของสังคม อายุ 13-16 ปี ในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่อย่างมีระเบียบเรียบร้อยต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้อง คือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย ทุกคนควรเคารพกฎหมาย เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยและความเป็นระเบียบของสังคม

สาเหตุที่วัยรุ่นนี้ ยึดถือความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม เป็นเหตุผลในการตัดสินใจความถูกต้องของการกระทำ เนื่องจากอายุ 13-16 ปี บุคคลสามารถเรียนรู้และเข้าใจความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมได้อย่างเป็นระบบ เช่น ทุกคนรับผิดชอบต่อบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นสมาชิกหนึ่งของสังคม ซึ่งจะช่วยให้สังคมเจริญก้าวหน้าและมีชีวิตความเป็นอยู่ที่สงบสุข

การสอนให้บุคคลมีระดับจริยธรรมอยู่ในขั้นที่ 4 คือ การปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคมยังไม่เพียงพอ ดังนั้น ควรจะต้องฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บุคคลมีคุณธรรมสูงสุดอยู่ในขั้นที่ 6 ซึ่งเป็นขั้นที่บุคคลสามารถตัดสินใจได้ด้วยตนเอง และตั้งใจประพฤติปฏิบัติตามหลักศีลธรรมมากกว่าการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม(ฤกษ์ชัย คุณูปการ , 2539. หน้า 139 อ้างอิงจาก ก่องแก้ว เจริญอักษร , 2522. หน้า 36-56)

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการว่าด้วยวิจารณ์ญาณหรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Postconventional Level) ในระดับนี้ ผู้ทำหรือผู้แสดงพฤติกรรมได้พยายามที่จะตีความหมายของหลักการ และมาตรฐานทางจริยธรรมด้วยวิจารณ์ญาณ ก่อนที่จะยึดถือเป็นหลัก

จากทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalysis) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจท์ (Piaget) และทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg) สรุปได้ว่า พัฒนาการทางจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองพัฒนาขึ้นตั้งแต่เด็ก โดยกระบวนการเทียบเคียงจากผู้ใกล้ชิด และมีพัฒนาการเป็นลำดับขั้นตามวัย ใช้หลักการตอบสนองของความต้องการของตนเอง การได้รับการยอมรับจากสังคม และยึดถือความเป็นระเบียบและกฎเกณฑ์ทางสังคม

4. ทฤษฎีการเกิดวินัยในตนเองของเมาเรอร์ (Mowrer)

การเกิดวินัยในตนเองของบุคคลนั้น นักจิตวิทยาทั้งหลายเชื่อว่าจะต้องมีพื้นฐานมาตั้งแต่ระยะแรกเกิดจนกระทั่งเติบโตขึ้นมา สิ่งสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับบิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูอันจะเป็นทางนำไปสู่ความสามารถในการให้รางวัลตนเอง หรือความสามารถควบคุมตนเองเมื่อโตขึ้น ซึ่งเมาเรอร์ (Mowrer) ได้อธิบายว่าทารกหรือเด็กจะต้องเรียนรู้จากผู้เลี้ยงดูตน โดยที่การเรียนรู้จะเกิดในสภาพอันเหมาะสมเท่านั้น การเรียนรู้ของเด็กทารกหรือเด็กนี้จะเกิดขึ้นหลายระดับและมีขั้นตอนดังนี้

4.1 บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้ของทารกหรือเด็ก คือ บิดามารดา หรือผู้เลี้ยงดูซึ่งเป็นผู้ที่มารับความต้องการของทารก เช่น หิวก็ได้อิ่มนม ร้อนก็ได้อาบน้ำ ยุงกัดก็มีผู้บดให้ ฯลฯ เมื่อทารกได้รับการบำบัดความต้องการก็จะรู้สึกสบาย พอใจ และมีความสุข ความรู้สึกของทารกนี้จะรุนแรงมาก และติดตรึงอยู่ในสำนึกของทารกไปจนเติบโตขึ้น การที่ทารกได้รับการบำบัดความต้องการจนรู้สึกสบาย พอใจและมีความสุขนั้น สิ่งที่เกิดควบคู่กับเหตุการณ์อยู่เสมอทุกครั้งก็คือ การปรากฏตัวของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูในขณะที่มาปรนนิบัติเด็ก การบำบัดความต้องการของตนกับบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูเป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอในการรับรู้ของเด็กถ่ายทอดมายังบิดามารดา ทำให้การปรากฏตัวของบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูตน ซึ่งเมาเรอร์ (Mowrer) เชื่อว่าการรับและพอใจบิดามารดานั้นจะต้องเกิดการเรียนรู้เช่นนี้ โดยที่ความสุข ความพอใจที่ได้รับการบำบัดต้องมาก่อน ถ้าไม่มีเหตุการณ์เช่นนั้นในเด็ก เช่น เมื่อหิวก็ไม่ได้กิน หรือกินเมื่อไม่ได้หิว เด็กก็จะไม่เกิดความพอใจ เด็กก็จะไม่มีรากฐานในการที่จะเรียนรู้ที่จะรักและพอใจบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูตน นั่นก็คือ บุคคลที่สำคัญต่อการเรียนรู้เริ่มแรกของทารกหรือเด็กก็คือ ผู้เลี้ยงดู ซึ่งอาจจะเป็นบิดา มารดา หรือผู้อื่นก็ได้

4.2 ความรักและความผูกพันของเด็กนำไปสู่การปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนหรือการเลียนแบบผู้ที่ตนรักและพอใจ กล่าวคือ จากความรักและพอใจของเด็กที่มีต่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดู จึงทำให้เมื่อบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูมีการอบรมสั่งสอนเด็ก หรือมีการกระทำหรือพูดจาอย่างไร เด็กก็จะเกิดการทำตามหรือเลียนแบบคำพูด หรือการกระทำตามที่บิดามารดาหรือ ผู้เลี้ยงดูสั่งสอนหรือตามที่เห็นบิดามารดาหรือผู้เลี้ยงดูกระทำ ซึ่งการกระทำของเด็กเช่นนี้จะทำให้เขาเกิดความสุข ความพอใจได้เอง อันเป็นลักษณะการให้รางวัลและชมเชยตนเอง โดยบุคคลไม่ได้หวังผลจากภายนอก การเลียนแบบผู้เลี้ยงดูตนของเด็กจะทำทั้งทางที่ดีและไม่ดีเท่าๆ กัน ตรวจจับที่ลักษณะนั้นเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจ เช่น ถ้าเด็กเห็นผู้เลี้ยงดูสูบบุหรี่เสมอ เมื่อเด็กสูบบุหรี่บ้างก็ จะมีความสุขความพอใจ เพราะเป็นลักษณะของผู้ที่ตนรักและพอใจมาก่อน ความสามารถในการให้รางวัลตนเองนี้ เมานอร์ (Mowrer) เชื่อว่า เป็นลักษณะที่แสดงการบรรลุมิติภาวะทางจิตของบุคคล นั้นโดยจะปรากฏขึ้นในเด็กปกติที่อายุประมาณ 8-10 ขวบ และจะพัฒนาต่อไปจนสมบูรณ์เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ฉะนั้นผู้ที่บรรลุมิติภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์จึงเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะควบคุมตนให้ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น ในการโต้ตอบเมื่อเกิดความคับข้องใจ เมื่อเกิดความกลัว ในการมีความรัก และในการมีอารมณ์ต่าง ๆ

ดังนั้น จากทฤษฎีของเมานอร์ (Mowrer) การเกิดวินัยในตนเองจนเป็นผู้ที่บรรลุมิติภาวะทางจิตนั้นจะต้องเริ่มต้นจากการเลี้ยงดูในวัยทารกอย่างมีความสุข ความอบอุ่นและผ่านการอบรมสั่งสอนหรือการเลียนแบบที่ดีงามจากผู้เลี้ยงดูตนเอง จึงจะพัฒนามาเป็นลักษณะที่เด่นชัดในจิตสำนึกของบุคคลนั้นและกลายเป็นพฤติกรรมที่ถูกต้องมีเหตุผลของบุคคลนั้น

5. ทฤษฎีแรงจูงใจทางจริยธรรมหรือวินัยในตนเองของเพคและแฮยวิกเฮิสต์ (Peck & Havighurst) เชื่อว่าการควบคุมของอีโก (E-go – Control) และการควบคุมของซูเปอร์อีโก (Super Ego-Control) ร่วมกันช่วยให้เกิดความต้องการแสดงพฤติกรรมเพื่อผู้อื่นอย่างสมเหตุสมผล นักทฤษฎีทั้งสองเห็นว่าพลังควบคุมของอีโกและซูเปอร์อีโกในบุคคลจะมีมากหรือน้อยก็ได้และบุคคลแต่ละคนจะมีพลังควบคุมของอีโกและซูเปอร์อีโกในระดับที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากการได้รับความรู้ทางจริยศึกษาที่ทำให้ทราบถึงผลที่จะเกิดจากการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ในแต่ละบุคคลจะมีระดับไม่เท่ากัน ซึ่งจะส่งผลไปยังวินัยในตนเองหรือการควบคุมของอีโกและซูเปอร์อีโกที่ต่างระดับกัน ดังนั้น นักทฤษฎีทั้งสองจึงได้จำแนกลักษณะของบุคคลออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

5.1 พวกปราศจากจริยธรรม (Amoral Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกและซูเปอร์อีโกที่น้อยมาก โดยบุคคลประเภทนี้จะเป็นผู้ที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางและเห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว โดยที่ไม่เรียนรู้ที่จะให้แก่ผู้อื่น เป็นผู้ที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ และจะกระทำการต่าง ๆ

5.2 พวกเขาแต่ได้ (Expedient Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้น้อย และพลังควบคุมของซูเปอร์อีโกมีมากขึ้น แต่ก็ยังจัดอยู่ในประเภทปานกลางค่อนข้างน้อย บุคคลประเภทนี้จะยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง และกระทำทุกอย่างเพื่อความพอใจและผลได้ของตนเอง เป็นคนที่ไม่จริงจังจะยอมอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้มีอำนาจ ถ้าจะทำให้เขาได้รับผลที่ต้องการได้ เป็นผู้มีวินัยในตนเองน้อย ลักษณะนี้จะปรากฏตั้งแต่วัยเด็กตอนต้นและในคนบางประเภทที่จะติดตัวไปจนตลอดชีวิต

5.3 พวกคล้อยตาม (Conforming Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโก้น้อยเหมือน 2 ประเภทแรก แต่มีพลังการควบคุมของซูเปอร์อีโกมากกว่า คือ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างมาก คนพวกนี้จะยึดพวกพ้องเป็นหลักและคล้อยตามผู้อื่น โดยไม่ต้องไตร่ตรองบุคคลประเภทนี้อยู่ภายใต้การควบคุมของสังคมและกลุ่ม เป็นผู้มีวินัยในตนเองระดับปานกลางแต่ไม่แน่นอน

5.4 พวกตั้งใจแต่ขาดเหตุผล (Irrational Conscientious Person) หมายถึง บุคคลที่มีพลังควบคุมของอีโกในระดับปานกลาง แต่มีพลังควบคุมของซูเปอร์อีโกมากจนเป็นที่ยอมรับ กฎเกณฑ์และค่านิยมทางสังคมเข้าไป เป็นลักษณะของตนเอง จะเป็นผู้ที่ทำตามกฎเกณฑ์และกฎหมายอย่างยึดมั่นและมีศรัทธา เป็นผู้ที่ถูกควบคุมโดยค่านิยมและปทัศสถานของสังคม เป็นผู้ที่มีวินัยในตนเองค่อนข้างมาก แต่ยังไม่สมบูรณ์บุคคลประเภทนี้จะทำตามกฎอย่างเคร่งครัด โดยเห็นว่ากฎเกณฑ์นั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์แม้จะก่อให้เกิดผลเสียหายแก่ผู้อื่นก็ไม่สนใจ บุคคลประเภทนี้จะเป็นหลักของชุมชน เพราะมีความมั่นคงในความเชื่อและการกระทำ คนอื่นเห็นได้ง่าย แต่การขาดความยืดหยุ่นอย่างมีเหตุผลของคนประเภทนี้ จึงยังเป็นคนประเภทที่ไม่สมบูรณ์ทางจริยธรรม

5.5 พวกเห็นแก่ผู้อื่นอย่างมีเหตุผล (Rational Altruistic Person) คือ บุคคลที่มีพลังควบคุมอีโกมาก และพลังควบคุมของซูเปอร์อีโกก็มากด้วย จนเกิดสมดุลระหว่างการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมและความสมเหตุสมผลโดยเห็นแก่ผู้อื่นทั่วไปเป็นหลักบุคคลประเภทนี้มีความสามารถควบคุมตนเองอย่างมีเหตุผล มิได้ตกอยู่ในอิทธิพลของกลุ่มในสังคมหรืออยู่ใต้อิทธิพลของกฎเกณฑ์อย่างปราศจากเหตุผล เป็นผู้มีวินัยในตนเองสูงมาก จะเป็นผู้ที่ตระหนักถึงผลของการกระทำของตนต่อผู้อื่น ก่อนจะทำอะไรต้องพิจารณาอย่างมีเหตุผลเพื่อผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือกับสังคม มีความรับผิดชอบและให้ความเคารพเพื่อนมนุษย์โดยทั่วไปมีความต้องการที่จะ

จากทฤษฎีของเพคและแฮวิเกิสต์ (Peck & Havighurst) ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า วินัยในตนเองเกิดจากการได้รับประสบการณ์และความรู้ทางจริยธรรมทางสังคม รับเข้าไปจนกลายเป็นพลังในการควบคุมตนเองจนเกิดความเป็นวินัยในตนเอง ฉะนั้น วินัยจึงกำเนิดขึ้นในบุคคลตั้งแต่วัยทารกและค่อยๆ สะสมประสบการณ์ต่างๆ มากมายแล้วมาพัฒนาควบคุมตนเองกลายเป็นวินัยในตนเอง กำเนิดของวินัยในตนเองนั้น เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่วัยทารก และสะสมประสบการณ์เรียนรู้ทั้งทางตรงและจากครอบครัว โรงเรียนและสังคม พัฒนาเป็นพลังในการควบคุมตนเอง หรือความมีวินัยในการแสดงพฤติกรรมใดๆ อย่างเหมาะสม คือ เป็นผู้ที่มีบรรลุมิติภาวะทางจิตอย่างสมบูรณ์

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย

ความหมายของการอบรมเลี้ยงดู

การอบรมเลี้ยงดูเด็กนั้นเป็นสิ่งสำคัญที่ส่งผลให้เด็กเกิดพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ให้เป็นไปในทางบวกหรือลบก็ได้ขึ้นอยู่กับวิธีการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดาหรือผู้ปกครองว่ามีวิธีการอย่างไรในการอบรมเลี้ยงดู ดังที่นักวิชาการและนักวิจัยหลายท่านได้ให้ความหมายของการอบรมเลี้ยงดูไว้ดังนี้

อุไรวรรณ คະนึ่งสุขเกษม และคณะ(2540. บทคัดย่อ) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูเป็นกระบวนการต่อตนเองตลอดด้วยเด็ก และการเลี้ยงดูของพ่อแม่จะมีผลบางประการต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผลการเลี้ยงดูและประสบการณ์ต่างๆ ที่เด็กได้รับในระยะต้นของชีวิตจะมีอิทธิพลอย่างมากต่อการวางรากฐานชีวิตของเด็กต่อไปในอนาคต

สมคิด อิศระวัฒน์ (2542. หน้า 10) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมของบุคคลในสังคมเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ และวิธีการปฏิบัติซึ่งแต่ละบุคคลได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและจากการอบรมการถ่ายทอดวัฒนธรรม

ศิริโรตม์ โสวัฒนณะ(2545. บทคัดย่อ) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง การที่ผู้ใกล้ชิดเด็ก คือ พ่อแม่ ผู้ปกครอง สื่อความหมายด้วยคำพูดและการกระทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ความรู้สึก

กฤษฎา คำประภา (2546. บทคัดย่อ) กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง วิธีการที่บิดามารดา หรือผู้ปกครองได้ปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็ก ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเพื่อให้เด็กมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี และนอกจากนั้นยังมีการให้คำแนะนำ สั่งสอนอบรมให้เด็กมีพฤติกรรมที่เหมาะสม

จากการศึกษาความหมายของการอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปความหมายของการอบรมเลี้ยงดู ได้ว่า การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง กระบวนการอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู และปฏิบัติต่อเด็กเพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยพ่อแม่หรือผู้ปกครองซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยม และพฤติกรรมการแสดงออกของเด็กและมีอิทธิพลต่อการวางรากฐานในชีวิตของเด็ก จากความหมายดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองของเด็กตั้งแต่วัยเยาว์และส่งผลต่อการพัฒนาวินัยในตนเองเมื่อเจริญเติบโตขึ้น ถือได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดาหรือผู้ปกครองเป็นตัวแปรสำคัญที่จะทำให้เด็กมีคุณลักษณะวินัยในตนเอง

ประเภทของการเลี้ยงดู

นักจิตวิทยาและนักวิชาการหลายท่านได้แบ่งประเภทของการอบรมเลี้ยงดูอย่างหลากหลาย บางประเภทมีลักษณะตรงข้ามและบางประเภทมีลักษณะความเกี่ยวข้องกันจนดูเหมือนว่าเป็นการอบรมเลี้ยงดูประเภทเดียวกัน ซึ่งลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูที่ได้แบ่งไว้นี้มีลักษณะดังนี้

ไซมอน (Symond อ้างถึงใน อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์, 2542. หน้า 25) ได้สรุปวิธีการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ที่มีผลต่อบุคลิกภาพของเด็กไว้หลายประการดังนี้

1. พ่อแม่ที่ปล่อยปละละเลยบุตร บุตรจะมีลักษณะเป็นคนก้าวร้าว เจ้าคิดเจ้าแค้น ขอบพูดปด ลักเล็กขโมยน้อย หนีโรงเรียน
2. พ่อแม่ที่ประคบประหงมบุตรเกินไป หากจะมีลักษณะเป็นคนไม่ให้ความร่วมมือ ฟุ้งตนเองไม่ได้ ต้องพึ่งผู้อื่นเสมอ
3. พ่อแม่ที่มีอำนาจเหนือบุตร บุตรจะเป็นคนเจ้าระเบียบ สุภาพเรียบร้อยอยู่ในโอวาท สามารถปรับตัวเข้ากับผู้ใหญ่ได้ดี ว่านอนสอนง่าย สงบเสงี่ยม การตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจ ขาดความริเริ่ม

4. พ่อแม่ที่ยอมจำนนบุตร บุตรจะขาดความรับผิดชอบ ไม่อยู่ในโอวาท เห็นแก่ตัว ตื้อดื้อ และทำอะไรตามใจ

เอลเดอร์ (อรวรรณ พาณิชปฐมพงษ์, 2542. หน้า 25 ; อ้างอิงมาจาก Elder. หน้า 150-155) ได้อธิบายถึงลักษณะของการเป็นพ่อแม่ในแบบต่างๆ ไว้ 7 แบบ ซึ่งมีตั้งแต่เคร่งครัดมากที่สุด ไปจนถึงชนิดที่ปล่อยปละละเลยมากที่สุดไว้ดังนี้

1. แบบเผด็จการ (autocratic) ผู้เป็นพ่อแม่คือ อำนาจทุกอย่างซึ่งลูกที่อยู่ในปกครองไม่มีสิทธิที่จะแสดงความคิดเห็นในเรื่องใดๆ เลยและยังไม่มีโอกาสได้ตัดสินใจเรื่องใดๆ แม้แต่ในเรื่องส่วนตัว

2. แบบอำนาจนิยม (authoritarian) เด็กวัยรุ่นอาจแสดงความคิดเห็นหรือเสนอแนะได้บ้างแต่ตัดสินใจขั้นสุดท้ายขึ้นอยู่กับพ่อแม่

3. แบบประชาธิปไตย (democratic) มีการศึกษาและถกเถียงปัญหาอย่างอิสระระหว่างพ่อแม่กับลูกๆ ซึ่งเกี่ยวกับพฤติกรรมของลูกๆ และลูกอาจตัดสินใจบางอย่างได้แต่การตัดสินใจจะต้องขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของพ่อแม่ด้วย ซึ่งก็หมายความว่าพ่อแม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจของลูก

4. แบบเสมอภาค (equalitarian) ในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับพฤติกรรมของลูก การตัดสินใจปัญหาต่างๆ พ่อแม่ลูก มีความเสมอภาคกันที่จะแชร์ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

5. แบบตามใจ (permissive) การตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาหรือพฤติกรรมต่างๆ ของลูกโดยลูกสามารถที่จะตัดสินใจปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีอิสระแต่คำแนะนำของพ่อแม่ก็ยังคงได้รับความเคารพเชื่อฟังอยู่มาก

6. แบบปล่อยตามสบาย (laissez-jaire) ลูกสามารถทำอะไรก็ได้อย่างอิสระเสรีโดยไม่จำเป็นต้องฟังคำแนะนำจากพ่อแม่หรือไม่ ลูกมีอำนาจในการตัดสินใจทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับตัวของเขาด้วยตนเองซึ่งพ่อแม่จะไม่มาเกี่ยวข้องด้วย

7. แบบปล่อยปละละเลย (rearing) พ่อแม่ไม่สนใจว่าลูกจะทำอะไรอย่างไร หรือมีความสนใจน้อยมาก ไม่สนใจพยายามชักจูงพฤติกรรมของลูกเลย

เฮอร์ลอค (Hurlock, 1984 หน้า 402-103 อ้างถึงใน อรวรรณ พาณิชปฐมพงษ์, 2542. หน้า 24) ได้แบ่งรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูเป็น 3 แบบ ดังนี้

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน (autocratic rearing) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าเป็นทาสหรือทาสีของพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดู บุตรรู้สึกว่าบิดามารดาก้าวร้าวหรือมีอำนาจเหนือตนมากเกินไป บุตรรู้สึกว่าตนไม่มีอำนาจต่อรองหรือไม่มีสิทธิที่จะแสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ถูกบังคับให้ทำตามความต้องการของบิดามารดา บิดามารดาใช้คำพูดให้ตนเองรู้สึกอับอาย

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย (democratic rearing) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าตนเองได้รับการตามใจต่อตนอย่างยุติธรรม บิดามารดาที่มีความอดทน ไม่ตามใจจนเกินไปและเข้มงวดกวดขันจนเกินไปยอมรับความสามารถและความคิดเห็นของบุตรให้ ความร่วมมือตามโอกาสอันควร

3. การเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย (laissez-jaire rearing) หมายถึง การอบรมเลี้ยงดูที่บุตรรู้สึกว่าตนเองได้รับการตามใจและไม่ได้รับการเอาใจใส่คำแนะนำช่วยเหลือจากบิดามารดาเท่าที่ควร

กฤษฎา คำประภา (2546, บทคัดย่อ) ได้แบ่งวิธีการอบรมเลี้ยงดูออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

1. การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าตนเองได้รับความยุติธรรม ผู้ปกครองให้ความรักความอบอุ่น รับฟังเหตุผล ยอมรับความสามารถ ความเห็นของเด็ก ให้ความร่วมมือในโอกาสอันควร

2. การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับการเอาใจใส่ ถูกทอดทิ้ง ได้รับอิสรภาพมากจนเกินไป ถูกปล่อยให้ทำอะไรตามใจชอบผู้ปกครองไม่ให้ความอบอุ่นเท่าที่ควร

3. การอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน หมายถึง วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรหรือเด็กในปกครองที่มีความรู้สึกว่าตนไม่ได้รับอิสระเท่าที่ควร เพราะพ่อแม่หรือผู้ปกครองก้าวร้าวในเรื่องส่วนตัว และต้องการให้เด็กอยู่ในระเบียบวินัยเสมอ ไม่รับฟังเหตุผล ถูกควบคุมให้ไม่ได้รับความสะดวกในการกระทำที่ตนเองต้องการ

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับกรอบรมเลี้ยงดูดังกล่าวข้างต้นจะมีลักษณะใกล้เคียงกันซึ่งวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูนั้นขึ้นอยู่กับทัศนคติ และวิธีการของผู้เลี้ยงดูแต่ละครอบครัวซึ่งมีวิธีการในการอบรมเลี้ยงดูแตกต่างกันในบางประการ เช่น การให้ความรัก การใช้เหตุผล การลงโทษ ซึ่งลักษณะเหล่านี้จะส่งผลต่อลักษณะทางบุคลิกภาพและจริยธรรมของเด็กสอดคล้องกับงานวิจัยของ อรวรรณ พาณิชย์ปฐุมพงษ์ (2542, หน้า 50) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยโดยการให้เด็กได้รับความรัก ความอบอุ่น เลี้ยงดูเด็กด้วยความเข้าใจจะส่งผลให้

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ความหมายของสัมพันธภาพภายในครอบครัว

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพภายในครอบครัวจากแนวคิดของนักวิชาการและนักวิจัย ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพภายในครอบครัวไว้หลายแง่มุมดังนี้

พิมพีใจ คำก้อน (2538, หน้า 7) กล่าวว่า สัมพันธภาพภายในครอบครัว หมายถึง ความเกี่ยวข้องกับผูกพันรักใคร่ปรองดองหรือขัดแย้งทางด้านอารมณ์และสังคมระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยแสดงออกทางพฤติกรรม

ราชบัณฑิตยสถาน (2538, อ้างอิง ปริญญา กิตติวีระศักดิ์, 2547, หน้า 51) ให้ความหมายของสัมพันธภาพ ว่าคือ ความผูกพันความเกี่ยวข้อง ดังนั้น สัมพันธภาพภายในครอบครัวจึงเป็น ความสัมพันธ์ ความผูกพัน ความเกี่ยวข้องของบุคคลภายในครอบครัว อันประกอบด้วยบิดามารดา และบุตร มีการปฏิบัติสิ่งต่าง ๆ ต่อกันให้ความรัก ความห่วงใย เห็นอกเห็นใจกัน เคารพยกย่องซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันรับผิดชอบเรื่องต่าง ๆ ภายในครอบครัว

นัยนา อธิธิโชติ (2541, อ้างอิง ปริญญา กิตติวีระศักดิ์, 2547, หน้า 51) กล่าวว่า สัมพันธภาพภายในครอบครัว หมายถึง ความรู้สึก และความคิดเห็นของบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมซึ่งสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อบุคคล ประกอบด้วยการให้ความรักความห่วงใยอาทรซึ่งกันและกัน การพักผ่อนหย่อนใจร่วมกันในครอบครัว การเคารพซึ่งกันและกัน และการปรองดองเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว

ปาริชาติ เลหาบุตร (2547, หน้า 8) กล่าวว่า ปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน โดยทำกิจกรรมร่วมกัน มีการสื่อสารทางด้านวาจา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวที่แสดงต่อกัน อันเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สมาชิกภายในครอบครัวอยู่ร่วมกันด้วยความรักความอบอุ่น และเอื้ออาทรต่อกัน สามารถดำรงความเป็นครอบครัวและสืบทอดความเป็นครอบครัว ซึ่งเมื่อครอบครัวมีความรักความอบอุ่นสมาชิกก็จะมีสภาพจิตใจที่ดี มีความมั่นคงทางอารมณ์ มีพลังที่จะสามารถเผชิญกับปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง

ประเภทของสัมพันธภาพภายในครอบครัว

ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวเป็นแบบแผนความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในครอบครัวของสมาชิกทุกๆ คน โดยมีพื้นฐานที่ว่า ครอบครัวมีการปฏิสัมพันธ์ของบุคคล มีการติดต่อสื่อสาร การมีเจตคติ การกระทำโต้ตอบระหว่างกันภายในครอบครัว ดังที่มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิการ (2540, หน้า 44-45) ได้แบ่งประเภทความสัมพันธ์ในครอบครัวดังนี้

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาหรือบิดามารดา

เนื่องจากสมาชิกคู่แรกในครอบครัว คือ สามีและภรรยาในครอบครัว ถ้าสามีภรรยามีความรักใคร่เข้าใจซึ่งกันและกัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน พยายามปรับตัวเข้าหากัน ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ตลอดจนรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาต่างๆ ภายในครอบครัวร่วมกันย่อมทำให้ครอบครัวนั้นมีความราบรื่นมั่นคงและดำรงอยู่ต่อไปได้ สมาชิกอื่นๆ ในครอบครัวก็พลอยมีความสุขไปด้วย โดยเฉพาะบุตร จะได้รับความรักความอบอุ่น และเกิดความมั่นคงในจิตใจ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสามีภรรยามีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีต่อกัน ไม่มีความรักใคร่ปรองดอง ขาดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจกันและขาดความรับผิดชอบร่วมกัน ย่อมเกิดความขัดแย้งอยู่เสมอ อันทำให้ครอบครัวแตกสลาย

2. ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดาและบุตร

ความสัมพันธ์นี้มีพื้นฐานมาจากความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา เพราะเมื่อมีการให้บุตรแล้วความสัมพันธ์ในครอบครัวก็เพิ่มขึ้น เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบิดา มารดา และบุตรตามมา ถ้าบิดามารดาทำตัวเป็นหลัก รักใคร่ผูกพันกันดีความรักผูกพันแน่นหนาของบิดามารดานั้น จะมีผลสะท้อนไปผูกพันความรักต่อบุตรไปเองโดยปริยาย

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง

เมื่อบิดามารดาให้กำเนิดบุตรคนที่ 2 ที่ 3 และคนต่อๆ มาความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องย่อมเกิดขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องจะดีหรือไม่ จะมีมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับสถานการณ์ในครอบครัว อันประกอบด้วยความสัมพันธ์พื้นฐานและลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา เพราะบิดามารดามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และให้ความรัก ความเข้าใจ ให้ความยุติธรรม ตลอดจนสร้างความรักใคร่ในพี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องย่อมดำเนินต่อไปด้วยดี

4. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกทุกคนในครอบครัว

ในครอบครัวเดียว ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวก็คือความสัมพันธ์ระหว่างสามี ภรรยา บิดามารดากับบุตร พี่กับน้องหรือเป็นการรวมความสัมพันธ์ทั้งหมดเข้าด้วยกัน สำหรับครอบครัวขยาย สมาชิกในครอบครัวจะขยายตัวรวมไปถึง ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา ลูกพี่ลูกน้อง ตลอดจนเขยสะใภ้ เมื่อสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น ความสัมพันธ์ในครอบครัวย่อมต่างกัน

การทำหน้าที่ของครอบครัวในการดำเนินชีวิตด้านต่างๆ ทำให้เห็นภาพรวมของแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวตามบทบาทหน้าที่และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของสมาชิกในครอบครัวที่ส่งผลต่อความผาสุกของครอบครัว ตลอดจนครอบครัวเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมพึงประสงค์และระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ โดยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวควบคู่ไปกับการอบรมเลี้ยงดู ส่งผลต่อการพัฒนาทางด้านสติปัญญา ร่างกาย และจิตใจของเด็กซึ่งอาจส่งผลต่อความมีวินัยในตนเอง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงสัมพันธภาพภายในครอบครัวที่อาจส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองของนักเรียนได้

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทางบ้าน

ความหมายและองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางบ้าน

สมพิศ ไชมงาม (2534) ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมภายในบ้าน หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางบ้านที่จะส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพเท่านั้น และเป็นสิ่งแวดล้อมทางบ้านที่สามารถแนะนำให้ผู้ปกครองสามารถปรับปรุงได้ ซึ่งได้แบ่งสิ่งแวดล้อมภายในบ้านออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. การอบรมเลี้ยงดู หมายถึง กระบวนการให้ความรักความอบอุ่น เอาใจใส่ทุกข์สุข ให้ความใกล้ชิด ดูแล ฝึกฝนระเบียบวินัย ถ่ายทอดสิ่งที่สังคมต้องการ เพื่อก่อให้เกิดบุคลิกภาพ และพฤติกรรมที่พึงปรารถนา

2. ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว หมายถึง ความเกี่ยวข้องของผูกพันรักใคร่ปรองดองหรือขัดแย้งในด้านอารมณ์ และสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยแสดงออกทางพฤติกรรม

3. การปฏิบัติตนของผู้ปกครอง หมายถึง พฤติกรรมที่พึงปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตร เพื่อให้เกิดบุคลิกลักษณะอันพึงปรารถนา

4. การส่งเสริมสนับสนุนของผู้ปกครอง หมายถึง การเอาใจใส่ส่งเสริมของผู้ปกครองที่มีต่อกิจกรรมของบุตร เพื่อให้บุตรได้เรียนรู้เกิดคุณลักษณะที่พึงประสงค์

ศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548, บทคัดย่อ) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมทางบ้าน หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวนักเรียนที่มีอยู่ภายในบ้าน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1. สภาพทางเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพความคล่องตัว และการมีเครื่องอำนวยความสะดวกสบายภายในครอบครัวอย่างเพียงพอ รวมทั้งการมีรายได้ที่แน่นอน ไม่จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือต้องหยิบยืมจากใคร

2. เพื่อนบ้าน หมายถึง สภาพครอบครัว และลักษณะนิสัยของเพื่อนบ้าน

3. สื่อมวลชนภายในบ้าน หมายถึง เนื้อหาที่ครอบครัวได้รับจากโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และนิตยสารต่างๆ

4. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว หมายถึง ลักษณะความสัมพันธ์ ความผูกพันรักใคร่กันระหว่างพี่น้อง ผู้ปกครอง

จากความหมายและองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางบ้าน เห็นได้ว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการอบรมเลี้ยงดู และสัมพันธภาพภายในครอบครัว ซึ่งในทรรคนะของศิวพร สุทธิคันสนีย์ (2548, หน้า 33) ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางบ้านกับจริยธรรมของเด็กซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน โดยแบ่งออกเป็น 4 ด้านดังนี้

1. สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อครอบครัว ภาวะทางเศรษฐกิจมีส่วนจูงใจให้คนเราตัดสินใจทำดี ทำชั่ว เด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะดีย่อมมีโอกาสที่จะได้รับสิ่งที่เลือกสรรว่าถูกต้องแล้ว ซึ่งผิดกับเด็กที่อยู่ในครอบครัวที่มีฐานะเศรษฐกิจไม่ดี เพราะพ่อแม่จะใช้เวลาในการหาเลี้ยงชีพมากกว่าการมาเอาใจใส่เด็ก ๆ จากการศึกษาของชัยณรงค์ หลายสุทธิสาร (2531) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลังสภาพปัญหาส่วนตัว และสภาพแวดล้อมทางบ้านกับความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา 2531 จำนวน 558 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยสถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test , Pearson's product-moment correlation , multiple regression analysis ด้วยวิธี stepwise

2. เพื่อนบ้าน มีความสำคัญรองลงมาจากครอบครัว เพราะเด็กจะรับรู้และเห็นความประพฤติก่อนและกันอยู่เสมอ ความประพฤติของเพื่อนบ้านจะเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้เกิดความเคยชิน โดยเด็กไม่รู้ตัว เด็กที่เติบโตมาจากท่ามกลางเพื่อนบ้านที่มีแต่การด่า การลักขโมย การพูดปด เด็กจะรู้สึกว่าการกระทำเหล่านี้เป็นเรื่องธรรมดา ทั้งนี้ก็ต้องดูถึงทำเลที่ตั้งของบ้าน ถ้าเด็กที่มีผู้ปกครองที่มีรายได้สูง ก็มักจะเลือกปลุกบ้านในพื้นที่ที่มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีเพื่อนบ้านที่ดี จริยธรรมที่ดีก็จะตามมา แต่ถ้าผู้ปกครองที่มีรายได้ต่ำก็มักจะไปปลุกบ้านในสภาพแวดล้อมที่มีแต่บุคคลประเภทเดียวกัน เช่น อาศัยอยู่แถวสลัม หรือพื้นที่ที่แออัด เพื่อนบ้านก็เป็นพวกที่มีรายได้น้อยเหมือนกัน (กิริติ บุญเจือ, 2534. หน้า 20) จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าเพื่อนบ้านเป็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อค่านิยม ความประพฤติ และการตัดสินใจที่จะเลือกว่าสิ่งใดดี สิ่งใดไม่ดี

3. การรับสื่อภายในบ้าน คนในปัจจุบันส่วนมากต้องตั้งหน้าทำมาหากิน มีเวลาเหลืออีกนิดหน่อยที่จะหันมาสนใจสิ่งรอบตัว ข่าวสารต่างๆ แต่ความจำเป็นในการรับรู้ข่าวสารนั้นมีมาก เพื่อให้เป็นคนทันสมัยจึงมอบหมายหน้าที่การรวบรวม ค้นหา ข่าวสารหรือวิทยากรในด้านต่างๆ ปัจจุบันมีมากมายหลายรูปแบบให้เลือกใช้บริการ ไม่ว่าจะเป็นระบบโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ นิตยสารต่างๆ ส่วนที่เป็นที่นิยมมากที่สุดคือ โทรทัศน์ (คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, 2535. หน้า 41) พบว่า โทรทัศน์เป็นสื่อที่เด็กใช้เวลาอยู่ด้วยมากถึง 25 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ และเด็กในช่วงอายุ 10-15 ปี มีโทรทัศน์ภายในบ้านถึง 91 เปอร์เซ็นต์ ด้วยเหตุนี้จิตใจของเด็กจึงถูกโน้มน้าวไปตามการเสนอรายการ สารของรายการกระแสข่าว และบทบาทของผู้คนจากจอโทรทัศน์ โดยที่เด็กก็ไม่ทันจะรู้ตัว ดังนั้น ลักษณะเนื้อหาที่เด็กนิยม และชอบรับจากสื่อมวลชนก็ย่อมจะมีผลต่อจริยธรรมของเด็ก

4. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว มีความสำคัญต่อเด็กมาตั้งแต่เล็กจนโตเพราะเด็กต้องการความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ความเข้าใจ บรรยากาศที่ดี และความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็กทุกคน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบเลี้ยงดูของบิดามารดาด้วย ถ้าบิดามารดาเลี้ยงดูโดยให้ความรักความอบอุ่น ไม่ปล่อยให้ปละละเลย ถ้าเด็กได้รับสิ่งเหล่านี้อย่างเต็มที่ เด็กก็จะมีภาวะเจริญเติบโตที่ดี มีจิตใจที่งดงาม สามารถใช้สติปัญญาอย่างเต็มที่ เป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อสังคม สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี (พรรรถทิพย์ ศิริวิบุศน์, 2534. หน้า 65-71) จะเห็นได้ว่าอิทธิพลในเรื่องความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวมีต่อพัฒนาการต่างๆ ด้าน ลักษณะนิสัย ค่านิยม และการเข้าสังคม และยังมีส่วนวิจัยอีกหลายเล่มบอกว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง พ่อ แม่ ลูก และความสัมพันธ์ระหว่างเด็กและพี่น้อง และสมาชิกในครอบครัว มีความสัมพันธ์ต่อการกระทำ พฤติกรรม และจิตใจไปในทางบวก (คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม, 2535. หน้า 48-49) ดังนั้นความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวย่อมส่งผลต่อจริยธรรม

จากแนวคิดและงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นด้านสภาพแวดล้อมทางบ้าน ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว เพื่อนบ้าน การรับสื่อภายในบ้าน และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว คาดว่าน่าจะมีอิทธิพลทางตรงต่อจริยธรรมและอาจส่งผลต่อการพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียน เพราะเด็กต้องการความรักความอบอุ่นจากบิดามารดา ถ้าเด็กได้รับความอบอุ่นเขาก็จะไม่เป็นเด็กที่มีปัญหา และก็จะไม่แสดงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมออกมา และน่าจะมีอิทธิพลทางอ้อมโดยส่งผ่านตัวแปรการอบรมเลี้ยงดู เพราะปัญหาการหย่าร้างนับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะนักเรียนเคยได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากบิดามารดา แต่พอหย่าร้างกันทำให้เด็กไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่อบอุ่นเหมือนเดิม และอีกทั้งสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันมักให้ความสำคัญกับเงิน บิดามารดาไม่ค่อยมีเวลาอบรมสั่งสอนเด็กในสิ่งที่เหมาะสมซึ่งส่งผลทำให้เด็กมีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่ไม่เหมาะสม

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบและความอดทน

ความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบ

กัลยา สุวรรณรอด (2537. หน้า 4) ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า การแสดงออกของบุคคลในลักษณะของการมีความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความเอาใจใส่ มีความละเอียดรอบคอบ ตรงต่อเวลาไม่ละเลยทอดทิ้งหรือหลีกเลี่ยงการงานนั้น มีความพากเพียร

สมพร หลิมเจริญ (2537. หน้า 5) ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความสนใจมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายและติดตามผลงานที่ได้กระทำลงไปเพื่อปรับปรุงแก้ไขงานนั้นๆ ให้เป็นผลสำเร็จไปด้วยดี และยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย

อรรรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542. หน้า 5) ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง การตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ

นุชศรา ติตย์ประเสริฐ (2546. หน้า 6) ได้ให้ความหมายของความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจมุ่งมั่นที่จะทำงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจทั้งในโรงเรียนและการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากที่บ้าน

จากความหมายและความสำคัญของความรับผิดชอบ สรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจมุ่งมั่นที่จะทำงานตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจและสำเร็จตามกำหนดเวลา ตลอดจนติดตามผลงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ยอมรับในสิ่งที่ตนกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกทางพฤติกรรมหรือการกระทำที่สามารถสังเกตได้ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าความรับผิดชอบมีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเอง ดังที่ เพค (Peak, 1958. p.347-350) ศึกษาพบว่า การที่เด็กมีความรับผิดชอบสูงก็ขึ้นอยู่กับความมีวินัย โดยอาศัยความรักนั้นจะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบสูงขึ้นด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของกอฟ (Gough) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง หรือที่เรียกว่าวินัยแห่งตนของผู้ที่มีปัญหาทางความประพฤติว่า ผู้ที่มีระดับวินัยแห่งตนสูงจะมีความรับผิดชอบสูงกว่า ไม่กังวล มีความอดทนมากกว่า มีเหตุผลที่ดีเป็นของตนเอง และมีความยืดหยุ่นในความคิดและพฤติกรรมทางสังคม นอกจากนี้ อรรรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542. หน้า 54) ยังได้ทำวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมด้านความมีวินัยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเอง ในการวิจัย

ความหมายและความสำคัญของความอดทน

กัลยา สุวรรณรอด (2537. หน้า 4) ให้ความหมายของความอดทนไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของร่างกาย ความคิดและจิตใจที่จะทนต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ให้สำเร็จได้ โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรคใดๆ หมั่นออกกำลังกายให้ร่างกายแข็งแรง มีจิตใจที่เข้มแข็ง บังคับตนเองเมื่อเกิดความเหนื่อยอ่อนและเกียจคร้าน

สมพร หลิมเจริญ (2537. หน้า 5) ให้ความหมายของความอดทนไว้ว่า หมายถึง ความสามารถของร่างกาย ความคิด และจิตใจ ที่จะทำต่อการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ได้ เช่น การทำงานทุกอย่างให้สำเร็จโดยไม่คำนึงถึงอุปสรรค บังคับตนเองเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปตามเป้าหมาย

อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542. หน้า 5) ให้ความหมายของความอดทนไว้ว่า หมายถึง ความเข้มแข็ง ความหนักแน่นของจิตใจในการควบคุมอารมณ์ จิตใจ ร่างกาย ให้สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่างๆ ได้

นุชศรา ถิตย์ประเสริฐ (2546. หน้า 6) ได้ให้ความหมายของความอดทนไว้ว่า หมายถึง ความหนักแน่นของจิตใจในการควบคุมอารมณ์ จิตใจ ร่างกาย ให้สามารถเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้โดยไม่ท้อแท้และไม่บ่น

การที่บุคคลจะทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ต้องอาศัยการฝึกฝนความเพียรพยายามและที่สำคัญต้องมีความอดทนในสิ่งที่ตนเองรับผิดชอบเพื่องานสิ่งนั้นจะได้สำเร็จลุล่วง การฝึกความอดทนมีหลายอย่าง เช่น อดทนต่อความยากลำบาก อดทนต่อความทุกข์ อดทนต่อความเจ็บใจ อดทนต่ออำนาจกิเลส ฯลฯ และคนเราจะมีระเบียบวินัยได้ต้องอาศัยความอดทนในตัวเองจึงจะนำไปสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี ดังนั้น ความอดทนจึงเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้บุคคลเกิดวินัยขึ้น เช่น การเข้าแถวซื้ออาหาร อดทนในการทำงานต่าง ๆ อดทนและทำตามกฎของบ้านเมือง จากการศึกษาความอดทนกับวินัยในตนเองจึงมีส่วนสัมพันธ์กัน แต่มีการกล่าวถึงลักษณะบุคลิกภาพด้านอื่นๆ และความอดทนเข้ามาเกี่ยวข้องกับบ้าง เช่น วิกกินส์ (Wiggings, 1978. p.289) ได้อ้างถึงการศึกษาของกอฟ (Gough) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการควบคุมตนเอง หรือที่เรียกว่าวินัยแห่งตนของผู้ที่มีปัญหาทางความประพฤติว่า ผู้ที่มีระดับวินัยแห่งตนสูงจะมีความรับผิดชอบสูง มีความวิตกกังวลต่ำ มีความอดทน มีเหตุผลของตนเอง และมีความยืดหยุ่นในความคิดและพฤติกรรมทางสังคม

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์

ความหมายของความฉลาดทางอารมณ์

จากประวัติความเป็นมาของความฉลาดทางอารมณ์ที่นักจิตวิทยาตะวันตกเริ่มให้ความสำคัญมาตั้งแต่ ปี ค.ศ.1983 เป็นต้นมา และเริ่มใช้คำว่า ความฉลาดทางอารมณ์ใน ค.ศ.1990 ซึ่งความฉลาดทางอารมณ์มีความหมาย ดังนี้

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2543. หน้า 55) ให้คำนิยาม ความฉลาดทางอารมณ์ ว่าหมายถึง ความสามารถทางอารมณ์ในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์และมีความสุขโดยได้แบ่งองค์ประกอบของความฉลาดทางอารมณ์เป็น 3 ลักษณะ คือ ดี เก่ง สุข

อัจฉรา สุขอารมณ์ (2543. หน้า 3) อธิบายความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ “EQ” ว่า คือชื่อย่อของ Emotion Quotient หรือ ความฉลาดทางอารมณ์ หรือเชาว์อารมณ์ หรือวุฒิภาวะทางอารมณ์ และมีผู้ให้คำนิยาม EQ ที่สำคัญๆ หลายคน แต่ที่น่าสนใจคือ แดเนียล โกลแมน (Daniel Goleman) ให้ความหมายว่าเป็นความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเอง และความรู้สึกของผู้อื่นจนสามารถบริหารหรือจัดการกับอารมณ์ของตนเองเพื่อเป็นแรงจูงใจในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้อย่างประสบความสำเร็จ บาร์ออน (Bar-on) ได้ให้ความหมายของคำว่า ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Interlligence) ไว้ว่า เป็นองค์ประกอบของความสามารถด้านส่วนตัว อารมณ์และสังคมของบุคคลที่จะปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างประสบความสำเร็จ คูเปอร์และซาวาฟ (Cooper & Sawaf) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลในการรับรู้ เข้าใจและรู้จักใช้พลังทางอารมณ์เป็นรากฐานในการสร้างสัมพันธภาพและโน้มน้าวจิตใจผู้อื่น ซาโลเวอร์และเมเยอร์ (Salover & Mayer) ให้ความหมายว่า เป็นความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักรู้ในความคิด ความรู้สึกและภาวะอารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตนและผู้อื่นได้ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ของตน ทำให้สามารถชี้นำความคิดและการกระทำของตน

สินีนานู กำเนิดเพ็ชร์ (2544. หน้า 18-19) สรุปความฉลาดทางอารมณ์ว่า เป็นเรื่อง การเข้าใจตนเอง คือเข้าใจอารมณ์ความรู้สึกและความต้องการในชีวิตของตนเอง ความเข้าใจผู้อื่น คือ เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึกของผู้อื่น และสามารถแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสมและแก้ไขความขัดแย้งได้ คือ เมื่อมีปัญหา ก็สามารถแก้ไขจัดการให้ผ่านพ้นไปได้อย่างเหมาะสม ทั้งปัญหา ความเครียดในใจหรือปัญหาที่เกิดจากการขัดแย้งกับผู้อื่น หรือกล่าวคือนัยหนึ่งว่า ความฉลาดทางอารมณ์หรือ E.Q . เป็นการเน้นระงับอารมณ์ของเราในเรื่องสถานการณ์ของตนเองและสร้างสิ่งที่ดีกับผู้อื่น จึงกล่าวได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นสะพานก้าวไปสู่ “ความดี” นั่นเอง

จากความหมายของความฉลาดทางอารมณ์ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์ หมายถึง ความสามารถในการตระหนักรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการกับอารมณ์ของตนเองและรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ตลอดจนสามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่นได้ จะเห็นได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นรากฐานสำคัญและมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกับปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเอง อาทิ สัมพันธภาพภายในครอบครัว การอบรมเลี้ยงดู สภาพแวดล้อมทางบ้าน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นต้น

ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์

ลักขณา ศรีวัฒน์ (2545. หน้า 173-186) อธิบายความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ไว้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นส่วนส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคลแต่ละคนได้รับความสำเร็จในชีวิตทั้งอาชีพการงานและครอบครัว เนื่องจากการมีความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่นจนทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น อันจะทำให้ตระหนักในความสามารถและศักยภาพที่แตกต่างกันของบุคคลหรือที่เรียกว่า ความแตกต่างระหว่างบุคคลจนเกิดความเข้าใจ รวมถึงความรู้ทันในอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ในลักษณะต่างๆ กัน คำพูดต่อๆ กันมาเป็นเวลานานที่ว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” ย่อมชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของจิตใจที่ประกอบด้วยอารมณ์และความรู้สึกที่สามารถควบคุมอวัยวะต่างๆ ของร่างกายให้อยู่ในสภาพใดๆ ได้ ดังนั้น เมื่อเราสามารถควบคุมอารมณ์ได้ก็ย่อมทำการควบคุมความรู้สึกได้ สมองและสติปัญญา ยังคงทำงานได้เป็นปกติ

การใช้ความฉลาดทางอารมณ์จะเกิดในกรณีที่มีภาวะของการควบคุมอารมณ์ คือ จะเกิดขึ้นในกรณีที่มีอุปสรรค ความคับข้องใจ หรือความขัดแย้งในใจ โดยคนเราเมื่อเกิดอุปสรรคมา

ประภัสสร ศรีสวัสดิ์ (2548. หน้า 54) ได้สรุปว่า วิทยุมนตอนต้น เป็นวิทยุที่ตองเผชิญกับสิ่งเร้าความเครียดมากกว่าวิทยุอื่น จากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายที่ส่งผลถึงจิตใจเป็นวิทยุที่มีอารมณ์รุนแรง การแสดงออกซึ่งอารมณ์ต่างๆ ก็เป็นไปโดยเปิดเผยตรงไปตรงมา อารมณ์ต่างๆ เกิดง่าย เปลี่ยนแปลงง่าย ถ้าได้มีการเรียนรู้การควบคุมอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข จะเห็นได้ว่า ความฉลาดทางอารมณ์เป็นความสามารถหรือทักษะเฉพาะตนที่สามารถสร้างขึ้นและพัฒนาได้ด้วยตนเอง ความฉลาดทางอารมณ์จะส่งเสริมให้ประสบความสำเร็จในด้านกรงานและครอบครัว ชีวิตส่วนตัวและสังคม เพราะความฉลาดทางอารมณ์จะสร้างให้ตนเองเกิดความเข้าใจความรู้สึกของตนเองและผู้อื่น รู้จุดเด่นจุดด้อยของตนเอง

ลักษณะของผู้ที่มีความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถทางอารมณ์ที่จะช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และมีความสุข

แดเนียล โกลด์แมน ได้เขียนเป็นหนังสือเรื่อง ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) และได้ให้ความหมายของอีคิวว่า “เป็นความสามารถหลายด้าน ได้แก่ การนำตัวเองให้ไปสู่เป้าหมายมีความสามารถควบคุมความขัดแย้งของตนเอง รอคอยเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่า มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถจัดการกับอารมณ์ไม่สบายต่างๆ มีชีวิตอยู่ด้วยความหวัง” (กรมสุขภาพจิต, 2543)

กรมสุขภาพจิต (2543) ได้พัฒนาแนวคิดเรื่องความฉลาดทางอารมณ์ ประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ ความดี ความเก่ง และความสุข ดังต่อไปนี้

1. ความดี หมายถึง ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง รู้จักเห็นใจผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ความสามารถในการควบคุมอารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.1 รู้อารมณ์และความต้องการของตนเอง

1.1.2 ควบคุมอารมณ์และความต้องการได้

1.1.3 แสดงออกอย่างเหมาะสม

1.2 ความสามารถในการเห็นใจผู้อื่น

1.2.1 ใส่ใจผู้อื่น

1.2.2 เข้าใจและยอมรับผู้อื่น

1.2.3 แสดงความเห็นใจอย่างเหมาะสม

1.3 ความสามารถในการรับผิดชอบ

1.3.1 รู้จักการให้ รู้จักการรับ

1.3.2 รู้จักรับผิดชอบ รู้จักให้อภัย

1.3.3 เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2. ความเก่ง หมายถึง ความสามารถในการรู้จักตนเอง มีแรงจูงใจสามารถตัดสินใจ
แก้ปัญหาและแสดงออกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่นประกอบด้วย

2.1 ความสามารถในการรู้จักและสร้างแรงจูงใจให้ตนเอง

2.1.1 รู้ศักยภาพของตนเอง

2.1.2 สร้างขวัญและกำลังใจให้ตนเองได้

2.1.3 มีความมุ่งมั่นที่จะไปให้ถึงเป้าหมาย

2.2 ความสามารถในการตัดสินใจและแก้ปัญหา

2.2.1 รับรู้และเข้าใจปัญหา

2.2.2 มีขั้นตอนในการแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม

2.2.3 มีความยืดหยุ่น

2.3 ความสามารถในการมีความสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น

2.3.1 รู้จักการสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้อื่น

2.3.2 กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม

2.3.3 แสดงความเห็นที่ขัดแย้งได้อย่างสร้างสรรค์

3. ความสุข หมายถึง ความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข มีความภูมิใจใน
ตนเอง พอใจในชีวิตและมีความสุขสงบทางใจ

3.1 ความภูมิใจในตนเอง

3.1.1 เห็นคุณค่าในตนเอง

3.1.2 เชื้อมั่นในตนเอง

3.2 ความพึงพอใจในชีวิต

3.2.1 รู้จักมองโลกในแง่ดี

3.2.2 มีอารมณ์ขัน

3.2.3 พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่

3.3 ความสงบทางใจ

3.3.1 มีกิจกรรมที่เสริมสร้างความสุข

3.3.2 รู้จักผ่อนคลาย

3.3.3 มีความสงบทางจิตใจ

ความฉลาดทางอารมณ์ = เข้าใจตนเอง + เข้าใจผู้อื่น + แก้ไขความขัดแย้งได้

- เข้าใจตนเอง → เข้าใจอารมณ์ ความรู้สึก และความต้องการในชีวิตของตนเอง
- เข้าใจผู้อื่น เข้าใจอารมณ์ความรู้สึกของผู้อื่น และความสามารถแสดงออกมาได้อย่างเหมาะสม
- แก้ไขความขัดแย้งได้ เมื่อมีปัญหาสามารถแก้ไขจัดการให้ผ่านพ้นไปได้เหมาะสมทั้งปัญหา ความเครียดในใจ หรือปัญหาที่เกิดจากการขัดแย้งกับผู้อื่น

ประโยชน์ของความฉลาดทางอารมณ์

1. รับรู้อารมณ์ของตนเองมากกว่าจะกล่าวโทษผู้อื่นหรือสถานการณ์ เช่น พูดว่า “ฉันรู้สึกทนไม่ได้” แทน “นี่เป็นเรื่องเหลวไหล”
“ฉันรู้สึกเสียใจมาก” แทน “คุณนี่เป็นคนไม่ได้เรื่องจริงๆ”
“ฉันรู้สึกกลัว” แทน “คุณขับรถเร็วอย่างกับคนโง่”
2. สามารถแยกแยะระหว่างความคิดและความรู้สึกได้ เช่น
ความคิด “ฉันรู้สึกคล้ายกับว่า...” “ฉันรู้สึกราวกับว่า....” “ฉันรู้สึกว่า....”
ความรู้สึก “ฉันรู้สึก....”
3. มีความรับผิดชอบต่อความรู้สึกของตนเอง ไม่โทษโน่น โทษนี่ เช่น
“ฉันรู้สึกอิจฉา” แทน “คุณทำให้ฉันรู้สึกอิจฉา”
4. รู้จักใช้ความรู้สึกเพื่อช่วยในการตัดสินใจ เช่น
“ฉันจะรู้สึกอย่างไรถ้าทำสิ่งนี้” แทน “ฉันจะรู้สึกอย่างไรถ้าฉันไม่ทำ”
5. นับถือในความรู้สึกของผู้อื่น ตัวอย่างเช่น ใช้การถามว่า
“คุณรู้สึกอย่างไรถ้าฉันทำสิ่งนี้” แทน “คุณจะรู้สึกอย่างไรถ้าฉันไม่ทำสิ่งนี้”
6. เมื่อถูกกระตุ้นให้โกรธจะสามารถควบคุมจิตใจไม่ให้โกรธได้และสามารถแปรความโกรธให้เป็นพลังในทางสร้างสรรค์ได้
7. เข้าใจ เห็นอกเห็นใจกันและยอมรับในความรู้สึกของผู้อื่น
8. รู้จักฝึกคุณค่าในทางบวกจากอารมณ์ในทางลบ รู้จักมองสิ่งดีๆ ในสถานการณ์ที่ไม่ดีได้และรู้จักการจัดการกับอารมณ์ของตนเองได้ดีตามตนเองว่า “ฉันรู้สึกอย่างไร” หรือ “อะไรจะทำให้ฉัน รู้สึกดีขึ้น”

9. ไม่ชอบแนะนำ สิ่ง ควบคุม วิพากษ์วิจารณ์ ตัดสินหรือสั่งสอนผู้อื่น เพราะเข้าใจดีว่า ผู้ที่ได้รับการกระทำดังกล่าวจะทำให้ผู้อื่นรู้สึกไม่ดีอย่างไร ธรรมชาติของมนุษย์ไม่มีใครชอบที่จะรู้สึกว่าตนเองด้อยคุณค่าเป็นคนไม่ดี ไม่เก่งและเป็นคนที่ไม่ได้เรื่อง
10. หลีกเลี่ยงการปะทะอารมณ์กับคนที่ไม่ยอมรับ หรือไม่เคารพความรู้สึก ของผู้อื่น นั่นคือ มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกได้ดี

ปัจจัยที่มีผลต่อความฉลาดทางอารมณ์

ความฉลาดทางอารมณ์ เป็นความฉลาดและความสามารถเฉพาะบุคคล การที่คนเราจะมี ความฉลาดทางอารมณ์มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับ 2 ปัจจัยหลักๆ คือ

1. พันธุกรรมและพื้นฐานอารมณ์

พันธุกรรมคือตัวกำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีลักษณะพื้นฐานอารมณ์ที่แตกต่างกันไป และพื้นฐานอารมณ์ที่ติดตัวมาแต่กำเนิดก็เป็นส่วนสำคัญที่กำหนดพฤติกรรม อารมณ์บุคลิกภาพของบุคคลนั้นๆ

นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมขณะอยู่ในครรภ์ก็มีส่วนไม่น้อยต่อการสร้างพื้นฐานอารมณ์ เพราะในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าอารมณ์ของแม่ขณะตั้งครรภ์มีส่วนสำคัญต่อพื้นฐานอารมณ์ของลูก เช่น แม่ที่มักมีความเครียดอาจจะทำให้ลูกเป็นเด็กอารมณ์ไม่ดี ซึมโหม เลี้ยงยาก ส่วนแม่ที่อารมณ์ดี มีความสบายกายสบายใจในขณะตั้งครรภ์ ก็มักจะได้ลูกที่เป็นเด็กเลี้ยงง่าย ร่าเริง

คนที่มีพื้นฐานอารมณ์ที่ดี จึงเหมือนกับคนที่มีทุนสำรองของชีวิตติดตัวมาตั้งแต่เกิด เพราะการมีจิตใจที่มั่นคงเข้มแข็งถือได้ว่าเป็นความโชคดี เปรียบได้กับพื้นที่ที่มีความแข็งแรงสามารถรับแรงกระแทกได้โดยไม่กระทบกระเทือนมาก แต่คนที่มีพื้นฐานอารมณ์ไม่ดี อ่อนไหว เพราะบาง เปรียบได้กับคนที่มีทุนสำรองมาน้อย ถ้าเป็นพื้นที่ก็เป็นพื้นที่บอบบาง กระทบกระทั่งอะไรแรงๆ ไม่ได้ ง่ายต่อการที่จะพังโครมลงมา

2. สภาพแวดล้อมและการเลี้ยงดู

พื้นฐานอารมณ์ที่ถูกกำหนดโดยพันธุกรรมเป็นปัจจัยที่ติดตัวมาไม่สามารถจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ก็จริง แต่การเลี้ยงดูในสภาพที่เหมาะสมกับอารมณ์ก็สามารถจะช่วยพัฒนาหล่อล่อมเกลตาและควบคุมพื้นฐานอารมณ์ด้านลบได้ ขณะเดียวกันก็สามารถจะส่งเสริมพื้นฐานอารมณ์ด้านบวกให้ดีขึ้น โดดเด่นยิ่งขึ้นไป เปรียบได้กับพื้นที่บางหากไม่ได้รับการสร้างเสริมเติมเต็มให้แข็งแรงขึ้น พื้นนั้นก็ จะอยู่ในสภาพเดิมที่ง่ายต่อการผุพัง เมื่อได้รับแรงกระแทกเด็กที่มีพื้นฐานอารมณ์ไม่ดี ถ้าไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่เข้าใจก็อาจจะไปกระตุ้นให้อารมณ์ที่ไม่ดีเหล่านั้นเติบโตจนฝังรากลึกไว้การควบคุม

1. สอนให้เด็กรู้จักตนเอง
2. สอนให้เด็กรู้จักการจัดการอารมณ์ตนเองได้
3. สอนให้เด็กรู้จักรอยยิ้ม มีวินัยในตนเอง
4. สอนให้เด็กรู้จักเข้าใจคนอื่น เห็นอกเห็นใจคนอื่น
5. สอนให้เด็กรู้จักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี รู้จักที่จะผูกมิตรกับผู้อื่น

นอกจากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น ยังพบว่าความฉลาดทางอารมณ์ยังมีความสัมพันธ์กับเพศ สถานภาพ ครอบครัว ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและสภาพแวดล้อมในครอบครัว (ชนันภรณ์ ลักษณะมีพิเชษฐ, 2545. บทคัดย่อ) และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยของเด็กวัยรุ่นตอนต้น (อภิญา สุวรรณพิมพ์, 2545. บทคัดย่อ) นอกจากนี้ยังพบว่าความรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความฉลาดทางอารมณ์ของนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ 3.405 (มนัสนันท์ หัตถศักดิ์, 2546. บทคัดย่อ) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความฉลาดทางอารมณ์ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเองที่ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ข้างต้นในเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าว

ความหมายและความสำคัญของพฤติกรรมก้าวร้าว

ทิพย์วัลย์ สุทิน (2539 อ้างถึง Buss, 1961 ; Berkowitz, 1965 and Bandura, 1973) ได้ให้ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าว ว่าหมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้บุคคลได้รับบาดเจ็บ ได้รับความเสียหายทางร่างกาย หรือจิตใจ และหรือเป็นพฤติกรรมการทำลายสิ่งของ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. ความก้าวร้าวทางด้านร่างกาย หรือจิตใจ ซึ่งการทำให้ได้รับความเสียหายทางจิตใจ นั้น อาจเป็นการกระทำให้อับอายหรือใช้อำนาจบังคับจิตใจ รวมทั้งการทำลายสิ่งของ ซึ่งยกเว้นการกระทำตามหน้าที่หรืออุบัติเหตุ

2. ความก้าวร้าวทางวาจา หมายถึง การพูด การใช้วาจาที่ทำให้บุคคลได้รับความเสียหายทางด้านร่างกาย จิตใจ เช่น การพูดยุแหย่ให้ทะเลาะ พูดจาเยาะเย้ย ถากถาง ดูหมิ่น

รังสิมา สีนะพงษ์พิพิธ (2540. หน้า 4) ให้ความหมายว่า พฤติกรรมก้าวร้าว คือ ลักษณะของการกระทำที่ต้องการแสดงอำนาจเหนือผู้อื่น เพื่อปลดปล่อยความเครียด ความคับข้องใจหรือความรู้สึกไม่ดีต่างๆ ซึ่งมีผลทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ทั้งทางร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สิน

ปราณี จันทร์หอม (2541. หน้า 9) ให้ความหมายว่า เป็นการกระทำที่รุนแรงกว่าปกติ พอสรุปได้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่มีเป้าหมายหรือเจตนาให้บุคคลหรือสิ่งของได้รับความเสียหายและเชื่อว่าพฤติกรรมก้าวร้าวมีทั้งอารมณ์โกรธและไม่มีอารมณ์โกรธ

พิศมัย ประเสริฐไทย (2547. หน้า 39) ให้ความหมายของพฤติกรรมก้าวร้าวไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่บุคคลแสดงออกมาทั้งทางร่างกายและทางวาจา โดยมีเป้าหมายที่จะทำให้ผู้อื่นเกิดความเดือดร้อนหรือเสียหาย เกิดความอับอายอันสืบเนื่องมาจากความเครียดความคับข้องใจ

เบนนิเจอร์ (Baenniger, 1980) ได้ให้คำจำกัดความว่า ความก้าวร้าว หมายถึง การกระทำให้อื่นเกิดอันตรายหรือได้รับบาดเจ็บและเสียหายทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ ทั้งที่ตั้งใจให้ได้รับบาดเจ็บหรือได้รับอันตราย

เอเวอร์ริว (Averill, 1982) ได้ให้คำจำกัดความว่า ความก้าวร้าว คือการตอบสนองที่ตั้งใจจะก่อให้เกิดบุคคลได้รับความเจ็บปวดหรือไม่สบายใจ

ลินดา เดล กรีโก (Linda Del Greco, 1983. p. 50) ให้ความหมายไว้ว่า คือ การคัดค้านความเห็นหรือการขู่เข็ญ การแสดง การขอร้องที่ไม่สมควร การปฏิเสธคำขอร้องในลักษณะที่ห้วน ๆ หรือการแสดงอาการคัดค้านหัวหน้า ผู้นำ หรือผู้มีอำนาจอื่น ๆ และมีความต้องการไปสู่ความสำเร็จ

กรูซี และลิทตัน (Grusee and Lytton, 1988. p. 305) ให้ความหมายว่า ความก้าวร้าว เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากความคับข้องใจที่มีเพื่อทำลายฝ่ายตรงข้าม และพฤติกรรมที่จัดว่าเป็นพฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่ทำไปโดยเจตนาทั้งนั้น

บัค (Buck, 1988. p.202) ให้ความหมายไว้ว่า ความก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมที่แสดงออก โดยมีเจตนาที่จะทำให้อื่นได้รับความเสียหาย

อาจสรุปได้ว่า พฤติกรรมก้าวร้าว หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกทั้งต่อหน้าและลับหลัง ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ ตลอดจนการขู่ว่างปา

ลักษณะและการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าว

พฤติกรรมก้าวร้าวเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคล เช่นเดียวกับพฤติกรรมอื่นๆ ซึ่งในการพิจารณาพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น ต้องพิจารณาว่าเป็นพฤติกรรมที่ลักษณะ ดังนี้ (Bandura, 1973,1976)

1. พฤติกรรมที่ทำให้บุคคลได้รับบาดเจ็บ ได้รับความเสียหายทั้งทางร่างกายหรือจิตใจ และ/หรือเป็นพฤติกรรมทำลายทรัพย์สินซึ่งการทำให้บุคคลได้รับความเสียหายทางร่างกายนั้นทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการที่บุคคลกระทำพฤติกรรมใดๆ ที่ทำให้บุคคลอื่นได้รับอันตรายหรือเกิดความเสียหาย ส่วนการทำให้บุคคลอื่นได้รับความเสียหายทางจิตใจนั้น อาจทำได้โดยการดูถูกดูหมิ่น ทำให้อับอายขายหน้าหรือการใช้อำนาจบังคับจิตใจ เป็นต้น

2. เป็นพฤติกรรมที่ได้รับการตัดสินจากสังคมว่า พฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมก้าวร้าว เนื่องจากมีบางพฤติกรรมกระทำตามบทบาทหน้าที่ในสังคมหรืออาจทำโดยไม่เจตนา แต่ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บหรืออาจเป็นการทำลายทรัพย์สิน อาทิเช่น หมอฟังถอนฟันให้คนไข้ทำให้คนไข้ได้รับความเจ็บปวด หรือช่างก่อสร้างที่ทำลายตึกเก่าทิ้งไปเพื่อสร้างตึกใหม่ขึ้นมาแทน ถือว่าเป็นการกระทำตามบทบาทหน้าที่ในสังคมหรือมีกฎเกณฑ์อื่น ๆ ที่สังคมกำหนดไว้ให้ทำได้ และในทางตรงกันข้ามมีพฤติกรรมบางพฤติกรรมที่ได้รับการตัดสินจากสังคมว่า เป็นพฤติกรรมก้าวร้าว แม้ว่าจะไม่ได้เป็นการทำให้บุคคลได้รับบาดเจ็บ หรือยังไม่มีทำให้ทรัพย์สินได้รับความเสียหาย เช่น คนที่มีเจตนาพยายามฆ่าผู้อื่น แต่ไม่สำเร็จ สังคมจะตัดสินว่าเป็นความก้าวร้าวรุนแรง เป็นต้น นอกจากนั้นพฤติกรรมเดียวกัน ก็อาจได้รับการตัดสินที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น อายุ เพศ ระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม หรือเชื้อชาติของผู้กระทำพฤติกรรม

อัลเบอร์ตี และเอ็มมอนส์ (Alberte and Emmons, 1978. p.21-24) ได้แบ่งพฤติกรรมก้าวร้าวออกเป็น 2 ลักษณะเช่นกันคือ

1. ความก้าวร้าวโดยทั่วไป (General Aggressiveness) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลแสดงความก้าวร้าวต่อผู้อื่นในทุกๆ สถานการณ์ อันเนื่องมาจากบุคคลเหล่านี้มีความมั่นใจในตนเอง (Self-confidence) มากเกินไป จะพูดกับใครมักจะออกคำสั่ง และพุดดูถูกความคิดของผู้อื่น ดังนั้น บุคคลเหล่านี้มักจะเกิดความขัดแย้งกับกลุ่มเสมอ จึงทำให้มีเพื่อนน้อยมากและบุคคลเหล่านี้

2. ความก้าวร้าวตามสถานการณ์ (Situational Aggressiveness) หมายถึง ลักษณะที่บุคคลแสดงความก้าวร้าวต่อผู้อื่นตามสถานการณ์และต้องการปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองใหม่ตามที่ได้มีผู้เสนอแนะไว้

นอกจากนี้ นักวิชาการและนักวิจัยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าวไว้ดังนี้

พกา สัตยธรรม (2531. หน้า 58) กล่าวว่า เด็กก้าวร้าวจะมีพฤติกรรมแสดงออกที่ทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนด้วยการก่อเรื่องต่างๆ ตามความต้องการของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของผู้อื่น เด็กพวกนี้ชอบหาเรื่องทะเลาะวิวาท มีเรื่องขัดแย้งกับเพื่อน รังแกเพื่อน ชอบการทุบตี เตะต๋อย ทำท่าย ทำลายสิ่งของทั้งของตัวเองและส่วนรวม พุดจาไม่สุภาพ ก้าวร้าวทางกายและวาจา ไม่เกรงกลัวผู้ใหญ่ อดดี ไม่ค่อยเชื่อฟัง นิสัยหยาบคาย ขณะเรียนหนังสือชอบก่อกวนในชั้นเรียน ทั้งก่อกวนเพื่อนและก่อกวนครูผู้สอน

สมพร สุทัศนีย์ (2531. หน้า 43) ได้กล่าวถึงอาการที่แสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าวโดยทั่วไป ดังนี้

1. พุดจาหยาบคาย อดดี ชอบโต้เถียง
2. ชอบตำหนิติเตียนและกล่าวโทษผู้อื่น
3. รังแกผู้อื่น เช่น แย่งของจากเพื่อน
4. ชอบต่อสู้ ทุบตี ตบหน้า เขกหัวเพื่อนในชั้นเรียน
5. ชอบก่อการทะเลาะวิวาท ขว้างปาผู้อื่นให้เจ็บตัว
6. ชอบพุดขัดจังหวะเวลาครูสอน
7. ชอบทำลายข้าวของ เช่น ฉีกสมุด ขว้างปาสิ่งของให้เสียหาย

จะเห็นได้ว่า การแสดงออกของนักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมก้าวร้าว นั้น แสดงออกเพื่อให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อนซึ่งแสดงออกทั้งทางวาจาทางร่างกาย เช่น การพุดจาหยาบคาย ตำหนิ ตีเตียน กล่าวโทษผู้อื่นหรือการต่อสู้ทุบตี ทำลายสิ่งของ เป็นต้น และจากลักษณะและการแสดงออกของพฤติกรรมก้าวร้าวดังกล่าว ผู้วิจัยได้แบ่งประเภทของพฤติกรรมก้าวร้าวเพื่อใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ออกเป็น 2 ประเภท ตามแนวคิดของ อรรถนลิน ไชยวสุ (2547. หน้า 54 อ้างถึงทิพย์วัลย์ สุทิน, 2539 ; Buss, 1961 ; Berkowitz, 1965 and Bandura, 1973) ดังนี้

1. ความก้าวร้าวทางด้านร่างกาย หมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้คนได้รับบาดเจ็บได้รับความเสียหายทั้งทางด้านร่างกายและทางด้านจิตใจ หรืออาจเป็นการกระทำที่อับอายหรือใช้อำนาจบังคับจิตใจ รวมทั้งพฤติกรรมทำลายสิ่งของ ซึ่งยกเว้นการกระทำตามหน้าที่หรืออุบัติเหตุ
2. ความก้าวร้าวทางด้านจิตใจ หมายถึง การพูด การใช้อาวุธที่ทำให้บุคคลได้รับความเสียหายทางด้านร่างกายและจิตใจ เช่น การพุดูเหยยให้ทะเลาะ พุดูให้ได้รับความเสียหาย พุดูจาเยาะเย้ยถากถาง ดูถูกดูหมิ่น ฯลฯ

ทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมก้าวร้าว

พฤติกรรมก้าวร้าว เป็นการกระทำที่นักจิตวิทยา และบุคคลทั่วไปสนใจกันมากจึงทำให้มีทฤษฎีที่นักจิตวิทยาได้ศึกษาความก้าวร้าว โดยอธิบายถึงการพัฒนาของความก้าวร้าวและแนวคิดด้วยเหตุผลต่างๆ ดังนี้

1. ทฤษฎีสัญชาตญาณที่เกี่ยวกับความก้าวร้าว (Instinct Theories of Aggression) เป็นทฤษฎีที่ ฟรอยด์(Freud,1937) มีความเห็นว่า ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณที่เกิดขึ้นภายในตัวมนุษย์ไม่ได้เกี่ยวกับเหตุการณ์ภายนอก คือมนุษย์เป็นผู้ที่ก้าวร้าวเสมอโดยไม่เลือกสถานการณ์ ฟรอยด์กล่าวว่า สัญชาตญาณมี 2 ประเภท คือสัญชาตญาณแห่งการดำรงชีวิต (Life Instinct) และสัญชาตญาณแห่งความตาย(Death Instinct) นอกจากนั้นเขายังกล่าวถึงเรื่องความพึงพอใจทางเพศจากการถูกร่วมเพศทำร้ายซึ่งจะทำเจ็บปวดทางร่างกายหรือจิตใจ(Masochism) ว่าเป็นแนวโน้มที่บุคคลจะเพิ่มความรู้สึกพึงพอใจจากการทำร้ายตนเอง ซึ่งเป็นผลมาจากความต้องการทำร้ายหรือก้าวร้าวผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเป็นการก้าวร้าวต่อผู้อื่นไม่สามารถแสดงออกมาได้ง่าย จึงหันมาทำร้ายตัวเอง ฟรอยด์ได้ให้ความเห็นว่า การที่บุคคลมีความรู้สึกเช่นนี้ เพราะมีความรู้สึกผิด (Guilt Feeling) ติดอยู่ในจิตไร้สำนึก เป็นต้นว่า เมื่อวัยเด็กเคยถูกทำร้ายตอบเพื่อเป็นการแก้แค้น แต่เด็กแสดงออกไม่ได้ความเจ็บปวดทางร่างกายและจิตใจ (Sadism) นั้น เป็นแนวโน้มของพวกที่มีสัญชาตญาณในการทำลายหรือมีความก้าวร้าวที่ชอบแสดงออกต่อคนอื่น ดังนั้น ฟรอยด์จึงมีความเห็นว่าบุคคลไม่ควรเก็บความเครียด ความเก็บกดและความก้าวร้าวไว้ควรจะหาทางระบายออกไปในทางที่สังคมยอมรับและเป็นสิ่งที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เช่น การวาดเขียนงานศิลปะ หรือการเล่นกีฬา

2. ทฤษฎีชีววิทยาที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าว (Biological Theories of Aggression) จากการศึกษาของแพทย์ที่ผ่าตัดสมองชายผู้หนึ่งชื่อ วิทแมน (Whitman) ผู้เป็นอาชญากรฆ่าบุคคลในครอบครัว แล้วเขียนบันทึกไว้ก่อนฆ่าตัวตาย แพทย์ได้พบก้อนเนื้ออกขนาดใหญ่ในสมอง ซึ่งทำ

3. ทฤษฎีบุคลิกภาพที่เกี่ยวข้องกับความก้าวร้าว (Personality Theories of Aggression) เมการ์กี (Megargee, 1966. p.80) ได้ศึกษาลักษณะบุคลิกภาพของอาชญากรและแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ลักษณะประการแรก คือ การที่บุคคลไม่สามารถที่จะควบคุมความก้าวร้าวของตนเองได้ หรือมีการยับยั้งการแสดงออกของความก้าวร้าวได้น้อยมีความพร้อมที่จะตอบสนองของความคับข้องใจด้วยความก้าวร้าว และลักษณะที่สองคือ การที่บุคคลควบคุมความก้าวร้าวของตนเองมากเกินไป โดยการควบคุมอย่างเข้มแข็งต่อการแสดงออกของความก้าวร้าวอย่างเรื้อรัง จากการศึกษาดังกล่าว เมการ์กี สรุปว่า อาชญากรที่ร้ายแรงมาจากพวกที่ควบคุมความก้าวร้าวมากเกินไป

4. ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ได้แก่ทฤษฎีที่เชื่อว่า ความก้าวร้าวมาจากความคับข้องใจ และทฤษฎีสัญญาณความก้าวร้าว ดังนี้

4.1 สมมติฐานความก้าวร้าวที่มาจากความคับข้องใจ (Frustration Aggression Hypothesis) ทฤษฎีนี้มาจากความเชื่อของดอลลาร์ด และมิลเลอร์(Dollard and Miller. 1939) ที่เชื่อว่า ความก้าวร้าวของบุคคลมีสาเหตุมาจากความคับข้องใจ ทั้งนี้ เนื่องมาจากบุคคลไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย และการที่บุคคลมีความคับข้องใจสะสมอยู่ตลอดเวลาจะทำให้บุคคลนั้นเกิดความก้าวร้าวในที่สุด

4.2 ทฤษฎีสัญญาณความก้าวร้าว (Aggression Cues Theory) มาจากแนวคิดของเบอริโควิทซ์ (Berkowitz, 1964. p.137-142) ที่กล่าวว่า ความคับข้องใจเป็นตัวให้ก่อเกิดความก้าวร้าวแต่การแสดงออกความก้าวร้าวจะมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่มากกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม กล่าวคือ แรงขับภายในจะต้องสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่มากกระตุ้น นั่นคือ ถ้าเกิดความคับข้องใจน้อย แต่มีสถานการณ์กระตุ้นมากก็เกิดความก้าวร้าวได้หรือถ้าเกิดความ คับข้องใจมาก แต่มีสถานการณ์กระตุ้นน้อย ก็ไม่เกิดความก้าวร้าว

5. ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory of Aggression) ทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่าความก้าวร้าว นั้น เป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคล และเชื่อว่าองค์ประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมก้าวร้าวมี 2 ประการ คือ แม่แบบ และการเสริมแรง ตามความเห็นของแบนดูรา ที่เชื่อว่าเด็กไม่ได้เรียนรู้ความก้าวร้าวโดยตรงจากการให้รางวัลหรือการลงโทษจากผู้ปกครองเพียงอย่างเดียว แต่เด็กจะเลียนแบบ

แบนดูรา (สมพร สุทัศนีย์, 2529. หน้า 15-18 ; อ้างอิงจาก Bandura, 1976. Analysis of Delinquency and Aggression. P.203-227) ได้อธิบายความก้าวร้าวในทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ทางสังคม 3 ลักษณะ คือ

5.1 การเกิดความก้าวร้าว (Original of Aggression) หมายถึง พฤติกรรมก้าวร้าวได้มาอย่างไร ได้มาในรูปแบบใด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชื่อว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากการเรียนรู้ 2 ลักษณะคือ

5.1.1 การสังเกต เป็นการเรียนรู้จากตัวอย่าง โดยสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นหรือเรียกว่าการสังเกตตัวแบบ การสังเกตตัวแบบนี้ผู้สังเกตจะเรียนรู้กลวิธีในการแสดงพฤติกรรมในเวลาต่อมาได้ นอกเหนือพฤติกรรมของตัวแบบ แบนดูราเชื่อว่า การเรียนรู้จากการสังเกตต้องรวมตัวแปรกระบวนการทางปัญญาด้วย การสังเกตจึงสอนให้บุคคลคำนึงถึงผลกรรมที่เกิดขึ้น เช่น การสังเกตตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรงทางอ้อม (Vicarious reinforcement) กระบวนการทางปัญญาทำให้บุคคลคาดหวังผลกรรมที่จะได้รับ ถ้าตนแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นบ้าง ความคาดหวังจึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมที่สำคัญ การสังเกตประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1) การสังเกตลักษณะที่สำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง บุคคลจะเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพถ้าเขาสนใจลักษณะสำคัญของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง การสนใจหรือใส่ใจย่อมเกิดจากความเด่นของตัวแบบ ความแจ่มชัดของพฤติกรรมรวมทั้งลักษณะเฉพาะตัวของผู้สังเกตด้วย เช่น ความสามารถในการรับสัมผัสและการรับรู้ตลอดจนประสบการณ์ที่ได้รับเสริม

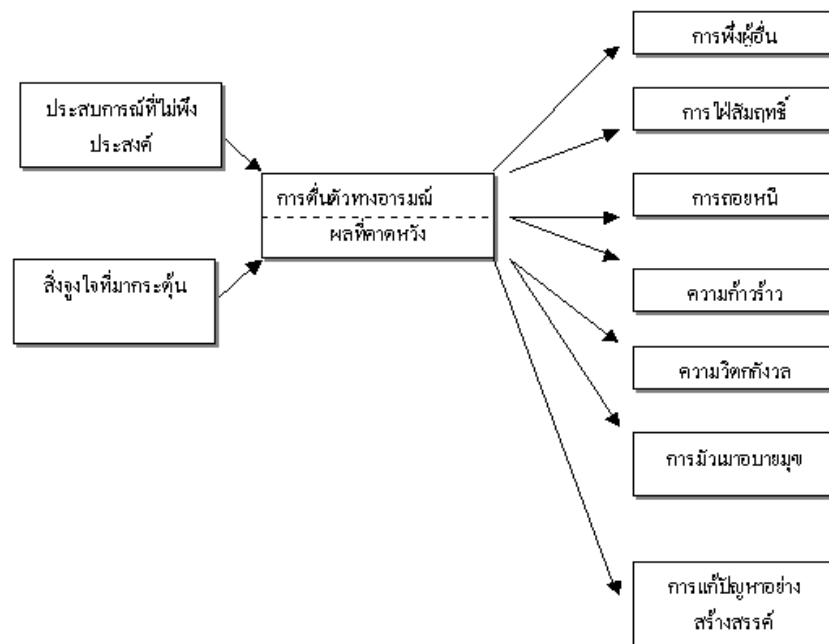
2) การจดจำ การจดจำที่ได้จากการสังเกตตัวแบบจะทำให้ตัวแบบนั้นมีอิทธิพลต่อผู้สังเกต การจดจำจะเกิดขึ้นในลักษณะของสัญลักษณ์ เช่น จินตภาพ คำพูด หรือสัญลักษณ์อย่างอื่น วิธีการหนึ่งที่จะช่วยในการจดจำ คือ การฝึก หรือการทบทวนทางปัญญา

5.1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (รวมกระบวนการกระทำและกระบวนการจูงใจ) ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวแล้วได้รับรางวัล เสริม หรือการลงโทษ พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจะเกิดขึ้นอีกในโอกาสต่อไป โดยขณะนี้พฤติกรรมก้าวร้าวจะเกิดในลักษณะพฤติกรรมที่ต้องกระทำเองจึงได้รับเสริมหรือแรงจูงใจ

5.2 ตัวกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าว (Instigator of Aggression) ได้แก่ ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

5.2.1 อิทธิพลของตัวแบบ ตัวแบบมีอิทธิพลที่ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าว ได้ไม่ว่าจะเป็นสถานการณ์จริงหรือทดลอง จากการทดลองของแบนดูราในปี ค.ศ.1973 ที่พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบก้าวร้าวโดยเฉพาะตัวแบบที่ได้รับการเสริมแรงจะมีพฤติกรรมก้าวร้าว สูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่สังเกตตัวแบบก้าวร้าว

5.2.2 สิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ การต่อสู้ การทำร้ายร่างกาย การดูถูกเหยียดหยามหรือการถอดถอนแรงเสริม สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดความคับข้องใจหรือความโกรธซึ่งจะทำให้เกิดพฤติกรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วย ดังภาพประกอบ

แผนภาพ 1 การเกิดพฤติกรรมก้าวร้าวและพฤติกรรมต่างๆ จากสิ่งเร้าที่ไม่พึงประสงค์

5.2.3 สิ่งจูงใจ ส่วนใหญ่พฤติกรรมก้าวร้าวของบุคคลเกิดจากความคาดหวังผลทางบวก ฉะนั้นตัวกระตุ้นคือ แรงเสริมที่บุคคลคาดหวังมากกว่าการกระทำให้คนอื่นเจ็บปวด

5.2.4 การควบคุมด้วยการสอนในกระบวนการสังคมประกิต หรือการอบรมเลี้ยงดูนั้น บุคคลจะถูกให้เชื่อฟังกฎและระเบียบต่างๆ ผู้ฝึกจะให้รางวัลแก่การเชื่อฟังและลงโทษแก่การไม่เชื่อฟัง วิธีการลงโทษที่รุนแรงย่อมทำให้บุคคลเกิดความก้าวร้าวได้เพราะทำให้บุคคลคับข้องใจและเห็นตัวแบบที่ก้าวร้าวด้วย

5.2.4 การควบคุมด้วยสิ่งที่เป็นมายา มายาเป็นสิ่งเร้าภายนอกที่เกิดจากความเชื่อถือที่ผิดบางครั้งความเชื่อที่ผิดทำให้บุคคลก้าวร้าวได้

5.3 การเสริมแรงที่ทำให้ความก้าวร้าวคงอยู่ (Reinforcement of Aggression) ได้แก่ แรงเสริม แบนดูรา ได้แบ่งแรงเสริมออกเป็น 3 ชนิดคือ

5.3.1 แรงเสริมภายนอก เมื่อบุคคลแสดงความก้าวร้าวและได้รับแรงเสริม พฤติกรรมก้าวร้าวนั้นจะคงอยู่

5.3.2 แรงเสริมที่ได้จากการสังเกต บุคคลจะสังเกตและเลียนแบบพฤติกรรมก้าวร้าวของตัวแบบที่ได้รับรางวัลมากกว่าตัวแบบที่ไม่ได้รับรางวัล ฉะนั้น ตัวแบบที่ก้าวร้าวที่ได้รับรางวัลจะเป็นตัวแบบที่มีประสิทธิภาพ แรงเสริมที่ได้จากการสังเกตจะทำหน้าที่ให้ข้อมูลและแรงจูงใจให้บุคคลแสดงความก้าวร้าว

5.3.3 แรงเสริมที่เกิดจากตนเอง ได้แก่ การลดค่าหรือศักดิ์ศรีของผู้อื่น เช่น การนินทา ตำหนิ จะทำให้ตนเองรู้สึกมีค่ามากขึ้น รู้สึกพึงพอใจและได้ระบายความคับข้องใจ

ส่วนเชียร์ (สุนีย์ ธีรวิรุฬห์. 2542 :37; อ้างอิงจาก Sears. 1969. The Learning Theory of Robert R. Sears in Three Theories of Child Development.159-197) เชื่อว่าพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคมโดยเฉพาะเรียนรู้พฤติกรรมทางสังคมจากพ่อแม่ เชียร์กล่าวว่า พ่อแม่มีอิทธิพลในการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กเป็นอย่างมากเพราะพ่อแม่มีหน้าที่ในการฝึกวินัยและให้แรงเสริมแก่พฤติกรรมของเด็ก โดยปกติเชียร์เชื่อว่า พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากแรงขับภายใน ได้แก่ ความต้องการพื้นฐาน และสิ่งเร้าภายนอก เช่น การให้ความรัก การลงโทษ เป็นต้น การเกิดพฤติกรรมจึงเป็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องในลักษณะเหตุผล คือ พฤติกรรมหนึ่งจะเป็นสาเหตุของอีกพฤติกรรมหนึ่งในเวลาต่อมา

จากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมก้าวร้าวจะเห็นได้ว่า ความก้าวร้าวมีสาเหตุต่างๆ กัน เช่น ทฤษฎีสัญชาตญาณให้แนวคิดที่ว่า ความก้าวร้าวเป็นสัญชาตญาณของมนุษย์ ทฤษฎีความก้าวร้าวที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีแนวคิดที่ว่า พฤติกรรมก้าวร้าวเกิดจากความคับข้องใจหรือสถานการณ์ที่มากกระตุ้นให้แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และการเรียนรู้ก็ทำให้เกิดพฤติกรรมก้าวร้าวได้ ฉะนั้น ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมมนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ทฤษฎี

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการสอนของครู

ความหมายของพฤติกรรมการสอนของครู

พฤติกรรมการสอนของครูที่แสดงออกมีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน นักวิชาการได้ให้ความหมายของพฤติกรรมการสอนของครูอย่างหลากหลาย ดังนี้

พานทิพย์ อัมพันธ์จันทร์ (2530. หน้า 76) ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมการสอน หมายถึง การกระทำหรือกิจกรรมที่ครูแสดงออกเพื่อมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านความรู้ เจตคติ และทักษะตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ในแต่ละวิชา

วิโรจน์ เลิศพงษ์ (2530. หน้า 14) ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมการสอน หมายถึง พฤติกรรมที่ครูแสดงออกเกี่ยวกับการเรียนการสอนเพื่อมุ่งพัฒนาผู้เรียน ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติและค่านิยมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

เพจก์และคณะ (สัมพันธ์ ประชุมเวช, 2536 หน้า 68 ; อ้างอิงมาจาก Page and other, 1977 หน้า 377) ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมการสอนของครู หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู กับนักเรียนซึ่งปฏิริยาต่างๆ จะมีอิทธิพลต่อกัน สามารถชี้ให้เห็นบรรยากาศทั่วไปและการมีส่วนร่วมของนักเรียนอันมีผลต่อประสิทธิภาพการเรียนรู้และทัศนคติระหว่างกัน

สัมพันธ์ ประชุมเวช (2536. หน้า 68) ให้คำจำกัดความของพฤติกรรมการสอน หมายถึง ศิลปะของการแสดงออกของผู้สอนอย่างมีเป้าหมาย ซึ่งมีอิทธิพลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากการศึกษาความหมายของพฤติกรรมการสอนดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครู หมายถึง ความสามารถและการกระทำในการดำเนินการสอนตามหน้าที่ครูเพื่อส่งเสริมและพัฒนาความมีวินัยของนักเรียนในด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการติดตามการปฏิบัติตนของนักเรียน

พฤติกรรมการสอนของครูในการส่งเสริมความมีวินัยในตนเอง

ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะทำให้การเรียนบรรลุเป้าหมาย และครูผู้สอนก็เป็นผู้ที่อบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรม ทำให้นักเรียนเกิดวินัยในตนเอง (บัวทิพย์ มะสันเทียะ, 2550. 25) หลักสำคัญในการสร้างวินัยตนเองให้นักเรียนนั้น ครูควรเป็นคนที่มีความตั้งใจมั่นคง มีความจริงใจ และที่สำคัญครูต้องมีความยุติธรรม ครูไม่ควรทำให้นักเรียนเกิดความรู้สึกต่ำต้อยหรือรู้สึกอับอาย แต่ควรมีความสม่ำเสมอในการรักษาระเบียบวินัย

กิตติพงษ์ วงศ์สุนทร (กนกพร บุญธรรม, 2540 หน้า 3 ; อ้างอิงมาจากกิตติพงษ์ วงศ์สุวรรณ, 2527. หน้า 76-77) กล่าวว่า ในการปลูกฝังจริยธรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนนั้น นอกจากการสอนโดยตรงแล้วครูต้องเป็นแบบอย่างให้เห็นก่อน และเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอตลอดเวลา นอกจากนี้ ครูควรแก้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียนและปรับปรุงทุกครั้งที่พบ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การเสริมกำลังใจ การลงโทษ การวางแผนที่จะปลูกฝังไว้ล่วงหน้าเพื่อให้นักเรียนสามารถเรียนรู้ รับรู้ เข้าใจได้

บลูม (กนกพร บุญธรรม, 2540. หน้า 52 อ้างอิงจาก Bloom) ได้เสนอว่า พฤติกรรมการสอนที่มีคุณภาพประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ คือ

1. การชี้แนะ (cues) คือ คำอธิบายของครูที่ทำให้เด็กเห็นชัดเจนเสียก่อนแล้วเรียนแล้วจะมีความสามารถอะไรบ้าง การจะเรียนเพื่อให้ความสามารถจะเรียนอย่างไร นักเรียนต้องทำอะไรบ้าง ทำอย่างไร

2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน (participation) การสอนที่มีคุณภาพจะต้องให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนให้นักเรียนได้ฝึกหัด นักเรียนจะต้องรู้จักตอบสนองในกิจกรรมการเรียน นักเรียนแต่ละคนต้องการการฝึกหัดแตกต่างกันออกไป ผู้สอนจึงควรมีเกณฑ์ที่จะบอกได้ว่า นักเรียนได้เข้ามาฝึกหรือเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างเพียงพอ

3. การเสริมแรง (reinforcement) การสอนที่มีคุณภาพต้องให้สิ่งเสริมแรง ครูต้องเลือกให้รางวัลและลงโทษให้เหมาะสมกับผู้เรียน และให้เหมาะสมกับโอกาส สิ่งเสริมแรงอาจเป็นสิ่งของให้กำลังใจ ซึ่งเป็นเครื่องเสริมแรงภายนอก หรือคำพูดชื่นชมที่ครูหรือเพื่อนให้ ส่วนเครื่องเสริมแรงที่เกิดจากภายในตัวผู้เรียนเองเป็นความอยากรู้ อยากเห็น อยากศึกษาค้นคว้า

กนกพร บุญธรรม (2541. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของครูในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก ได้แก่ การแสดงตนเป็นแบบอย่าง การจัดโอกาสในการฝึกพฤติกรรมแก่นักเรียน การติดตามการปฏิบัติตนของนักเรียน และการเสริมแรงในการปลูกฝังจริยธรรม

ขวัญใจ พลอยล้อมเพชร (2541. บทคัดย่อ) ได้ศึกษาบทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมของเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า บทบาทของครูในการส่งเสริมจริยธรรมของเด็กประกอบด้วยการเป็นแบบอย่าง การอบรมสั่งสอน และการติดตามผล

นอกจากนี้ การแสดงออกของครู และเพื่อนนักเรียนด้วยการให้สิ่งที่พึงพอใจแก่นักเรียน ภายหลังจากที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีวินัยเพื่อเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนกระทำพฤติกรรมการมีวินัยต่อไป ซึ่งการแสดงออกแบ่งเป็น 4 ลักษณะ (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร, 2539. หน้า 39)

1. การที่ครูและเพื่อนให้สิ่งของ เช่น ของใช้ ของเล่น หรือขนม หลังจากที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีวินัย
2. การที่ครูและเพื่อนกล่าวคำพูด หรือแสดงท่าทางยอมรับในสิ่งที่นักเรียนกระทำภายหลังจากที่นักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีวินัย
3. การที่ครูและเพื่อนให้สิ่งให้นักเรียนสามารถนำไปแลกเปลี่ยนกับนักเรียนต้องการอื่นๆ ได้ เช่น เงิน คะแนน ดาว คุปอง ฯลฯ ภายหลังจากนักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีวินัย
4. การที่ครูและเพื่อนให้นักเรียนได้มีสิทธิพิเศษต่างๆ ตามเงื่อนไขหรือเวลาที่กำหนด เช่น ให้ออกไปเล่น ให้อ่านการ์ตูนหลังจากนักเรียนแสดงพฤติกรรมการมีวินัย

จากแนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูในการส่งเสริมจริยธรรมแก่นักเรียนดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า พฤติกรรมการสอนของครูในการส่งเสริมจริยธรรมประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ ด้านการเป็นแบบอย่างให้เห็น ด้านการอบรมสั่งสอน และด้านการติดตามผล การปฏิบัติตนของนักเรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ สอดคล้องกับแนวคิดและแนวทางในการสร้างวินัยให้นักเรียน ของวนิดา เสวกดรุณทร (2537. หน้า 23-24) ที่กล่าวว่า การทำตัวที่ดีให้กับเด็กประพฤติปฏิบัติงาน คอยชี้แนะตักเตือนรวมทั้งให้เหตุผลข้อดี ข้อเสีย ของการประพฤติปฏิบัติในเรื่องต่างๆ ชั้นเรียนกับการสร้างวินัย ซึ่งในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน ครูต้องควบคุมเอาจริงเอาจังกับระเบียบข้อบังคับ ถ้าผิดก็ลงโทษและทำอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ครูจะต้องมีข้อตกลงร่วมกันกับเด็ก และปฏิบัติกับเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน มีความยุติธรรมในการวินิจฉัยปัญหาต่างๆ ด้วยเหตุผลหลักการ ตามข้อตกลงเป็นจุดสำคัญ ไม่ว่าจะเป็ลูกหลานของใคร เอาจริง ทำจริง ก็ได้ผลจริง ถ้าครูทำให้เด็กศรัทธาในตัวครู วินัยก็จะเกิดตามมา (กรรณิกา ลิ้มพะสุต, 2550. หน้า 16-17 ; อ่างถึง อัญญา ประสานชาติ, 2545. หน้า 7-10 ; กรรณิกา ลิ้มพะสุต, 2539. หน้า 51-56) ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ครูมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างวินัยในตนเองให้กับเด็กในด้านที่เด็กจะยึดถือเป็นต้นแบบของการกระทำและเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนต่อผู้อื่น พฤติกรรมการสอนของครูจึงเป็นกระบวนการที่เอื้อต่อผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้และบรรลุตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัย

ความสำคัญของการจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัย

โรงเรียนเป็นสถาบันสำคัญนอกเหนือไปจากครอบครัวและสถาบันอื่นๆ ที่ให้การศึกษา และโรงเรียนก็มีอิทธิพลอย่างยิ่งในการให้ความรู้ ทักษะ ทศนคติ ตลอดจนอุปนิสัยอันจะส่งผลต่อพฤติกรรมของเด็ก แต่ปัญหาในการสร้างวินัยในตนเองนั้นโรงเรียนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เด็กขาดวินัยในตนเอง (บัวทิพย์ มะสันเทียะ, 2550. หน้า 24) กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมสร้างวินัยโรงเรียน ประถมศึกษา ครูประจำชั้นมีความใกล้ชิดกับเด็กมาก จึงเหมาะที่จะช่วยปลูกฝังและสร้างวินัยให้กับเด็กในหลายโอกาสที่เอื้ออำนวยให้โดยเฉพาะตอนเช้าหลังการเคารพธงชาติ ซึ่งโรงเรียนส่วนมากมีการจัดกิจกรรมโฮมรูม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนมีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์การปรับตัวตลอดจนการฝึกทักษะต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและกิจกรรมต่างๆ ควรวางโครงการอย่างมีจุดประสงค์และแนวปฏิบัติที่ชัดเจนรวมทั้งมีการประเมินผล (วนิดา เสวกดรุธทร, 2537 หน้า 23-24) กิจกรรมนักเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยนักเรียนและเพื่อให้นักเรียนได้รับความเห็นชอบและสนับสนุนจากผู้บริหารโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นไปด้วยความสมัครใจของนักเรียน เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ และเป็นกิจกรรมที่ไม่มีค่าหน่วยกิจกรรมและไม่มีคะแนนให้ (สมพงษ์ มั่นระว่าง, 2535. หน้า 235) ซึ่งกิจกรรมนักเรียนหรือกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้เพื่อส่งเสริมความมีวินัยให้กับนักเรียนนั้นมีแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทและแผนกลยุทธ์ของแต่ละโรงเรียน อาทิเช่น กิจกรรมสภานักเรียน กิจกรรมชมรม กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมที่ช่วยน้องในการแต่งกาย กิจกรรมประกวดนักเรียนตัวอย่าง เป็นต้น

การที่จะพัฒนาการมีวินัยของนักเรียนให้ได้ผลอย่างดีนั้น โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ มีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน บุคลากรในโรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญตระหนักในหน้าที่และเป็นแบบอย่างที่ดี ร่วมดำเนินการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความมีวินัยของนักเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่องจนกลายเป็นวินัยในตนเอง ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการพัฒนางานด้านต่างๆ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (สุทัศน์ เยี่ยมมโน, 2549. บทคัดย่อ) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุทธิพงษ์ เพ็ชรดี (2538. หน้า 41) กล่าวว่า การจะปลูกฝังหรือเสริมสร้างวินัยในตนเอง

เอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ความหมายและความสำคัญของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

การที่บุคคลมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะทำให้เป็นคนที่มีความอดทน และประสบความสำเร็จในการทำงานได้สูง ซึ่งมีผู้ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539: 25) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง มุมนานะ บากบั่น ฝ่าฝืนอุปสรรค เพื่อทำความดีและทำงานอย่างขยันขันแข็งตามเป้าหมายที่วางไว้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539 : 24) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ แรงจูงใจที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้ได้รับความสำเร็จ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีความมานะพยายาม อดทน ทำงานมีแผน ตั้งระดับความหวังไว้สูง และพยายามเอาชนะอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้

สินีนานฎ สุทธิจินดา (2543. หน้า 47) ได้ให้ความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่นของบุคคลที่ปรารถนาจะทำพฤติกรรมให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามมาตรฐานอันสูงสุด หรือเป็นไปตามที่บุคคลวางไว้ โดยที่บุคคลนั้นได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ เมื่อมีอุปสรรคก็คิดหาทางแก้ไขโดยไม่ย่อท้อ

นุชศรา ติตย์ประเสริฐ (2546. หน้า 7) กล่าวว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่นของนักเรียนที่จะทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตามมาตรฐานอันสูงสุด หรือเป็นไปตามที่นักเรียนวางไว้โดยนักเรียนได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ เมื่อมีอุปสรรคก็คิดหาทางแก้ไขโดยไม่ย่อท้อ วัดได้โดยการให้นักเรียนระบุว่ามีความมุ่งมั่นในการทำพฤติกรรมการมีวินัยมากน้อยเพียงไรในการวิจัยครั้งนี้วัดได้จากคะแนนการตอบแบบวัดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

จากความหมายของแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ดังที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุมนานะบากบั่น ความอุตสาหพยายาม ความอดทนอดกลั้น กล้าคิดกล้า

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

นักวิชาการและนักวิจัยหลายท่านได้ให้แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ไว้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดและทฤษฎีมาเสนอ ดังนี้

แอคคินสัน (Atkinson, 1974, อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ 2539 : 35) อธิบายถึงแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ว่า ในสถานการณ์หนึ่ง ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีความพยายามที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จ โดยการเปรียบเทียบกับมาตรฐาน ถ้าผลงานสูงกว่าหรือเท่าเกณฑ์มาตรฐานก็ถือว่าประสบความสำเร็จตามความคิดของเขา นอกจากนี้ ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเป็นบุคคลที่มักสนใจกิจกรรมที่จะกระทำได้สำเร็จด้วยความชำนาญ ไม่สนใจเรื่องโชคกลางชอบใช้ความสามารถและความพยายามในการทำงานได้ดีกว่าคนอื่น ๆ หรือให้ดีถึงมาตรฐานอันสูงสุด เขาสนใจที่จะทำงานที่มีความง่ายปานกลาง ถ้าเขาทำงานได้สำเร็จเขาจะขยับทำงานที่ยากกว่าขึ้นไปอีก แต่ถ้าทำงานล้มเหลวเขาจะลดลงมาทำงานที่ง่ายกว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงเป็นคนที่อยู่ในโลกของความเป็นจริง แม้ว่าเขาจะไม่สนใจงานที่ยากมากหรือง่ายมาก ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่างกัน มีความมีวินัยในตนเองแตกต่างกัน (ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ, 2539. หน้า 101)

จากการประมวลเอกสารในส่วนนี้สรุปได้ว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ หมายถึง ความมุ่งมั่นของบุคคลที่จะทำพฤติกรรมในพฤติกรรมหนึ่งให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีตามมาตรฐานอันสูงสุด หรือเป็นไปตามที่บุคคลวางไว้โดยบุคคลนั้นได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่ เมื่อมีอุปสรรคก็คิดหาทางแก้ไขโดยไม่ย่อท้อ เนื่องจากผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะมีความอดทน ความขยัน และมีความเพียรพยายาม มีความรับผิดชอบในการทำงานและมักจะเป็นผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตมากกว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำจากการศึกษางานวิจัยหลายท่านข้างต้นพบว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์มีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเอง (นุชศรา ฤติย์ประเสริฐ, 2546. หน้า 32) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานว่า แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเอง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความมีวินัยในตนเอง

บาร์ค (Baruch, 1949. pp. 4 -5) จากการศึกษาของบาร์ค พบว่า วินัยในตนเองจะเกิดขึ้นกับบุคคลที่มีความเชื่อมั่นในตนเองและยังพบว่าผู้นำจะต้องมีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง วินัยช่วยทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

มุสเสน (Mussen, 1969. p. 341) ศึกษาพบว่า การฝึกวินัยโดยการให้เหตุผลและให้ความรักเป็นการฝึกวินัยที่ได้ผลดีที่สุด และช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางสมองของเด็ก เพราะช่วยให้เด็กเข้าใจเหตุผลหรือมาตรฐานสังคมที่พ่อแม่ต้องการ วิธีนี้จะช่วยให้เด็กมีวินัยในตนเองสูงขึ้น ซึ่งมุสเสน ให้ข้อคิดว่า การฝึกวินัยโดยการให้เหตุผลการให้ความรักและส่งเสริมพัฒนาการความรับผิดชอบ ควรใช้จนกว่าเด็กจะเลิกพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา เพราะเป็นการกระตุ้นให้เด็กยอมรับอย่างแท้จริงว่าการกระทำของเขาไม่เหมาะสม

วิกกินส์ และคณะ (Wiggins et.al, 1971) ได้อ้างถึงการศึกษาของโก (Gough) ที่ศึกษาเกี่ยวกับวินัยในตนเอง พบว่า ผู้ที่มีวินัยในตนเองสูงจะมีความรับผิดชอบมาก มีความวิตกกังวลน้อย มีความอดทน มีเหตุผลของตนเอง มีความยืดหยุ่นในความคิดและพฤติกรรมทางสังคม และยังพบว่าโดยทั่วไปจะมีสุขภาพดีกว่าผู้ที่มีขาดวินัยในตนเองด้วย

โรเบิร์ต (Robert 1978:3862A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบความคิดเห็นระเบียบวินัยของโรงเรียนระหว่างนักเรียน ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร พบว่าปัญหาพฤติกรรมที่สำคัญ คือ การขาดความมั่นใจในการเรียนของนักเรียน การใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือย การความสนใจจากผู้ปกครองนักเรียน และผู้ปกครอง มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และต่างมีความคิดเห็นวาระระเบียบวินัยของโรงเรียนยังไม่เข้มงวดพอ และให้สิทธิมากเกินไป

สุคนธ์ เจียรกลาง (2535: 71-76) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับความมีวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบ โดยมุ่งเน้นที่การอบรมเลี้ยงดู 3 แบบ คือ อบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า วิธีการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับความมีวินัยในตนเองด้านความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประณีต ศรีนุกูล (2539. บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัญหาด้านวินัยและสภาพแวดล้อมของนักเรียนอาชีวศึกษา ในจังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างจำนวน 941 คน ผลการวิจัยพบว่า ผลกระทบนักเรียนอาชีวศึกษาในจังหวัดขอนแก่นได้รับจากสภาพแวดล้อมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางสังคมสูงเป็นอันดับแรก รองลงมา สภาพแวดล้อมทางครอบครัว และสภาพแวดล้อมทางโรงเรียนเป็นอันดับสุดท้าย ตัวแปร 3 ตัว คือสภาพแวดล้อมทาง

ประสิทธิ์ สายชมพู (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวินัยในตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอแม่เมาะ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีวินัยในตนเองอยู่ระดับสูงโดยมีวินัยในตนเองในด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง และความตั้งใจจริง

2. วินัยในตนเองในด้านความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการควบคุมตนเอง ความตั้งใจจริงและความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จิราพร อรุณพูลทรัพย์ (2541) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 11-12 ปี สถานภาพครอบครัวสมบูรณ์บิดามารดาอยู่ร่วมกัน บิดามารดาประกอบอาชีพรับจ้าง และการศึกษาบิดามารดาเพียงชั้นประถมศึกษา อาชีพบิดามารดาและระดับการศึกษาของบิดามารดากับขนาดของโรงเรียนมีความสำคัญกันอย่างมีนัยสำคัญ

แบบแผนการอบรมเลี้ยงดูเด็ก นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว เด็กหญิงจะได้รับการฝึกให้พึ่งตนเองเร็วและถูกควบคุมมากกว่าเด็กชาย แต่จะถูกลงโทษทางจิตน้อยกว่าเด็กชาย ส่วนการเลี้ยงดูแบบรักสนับสุนนและการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์เด็กหญิงและเด็กชายได้รับจากครอบครัวไม่ต่างกัน

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม นักเรียนมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงกว่าการกระทำตามผู้อื่นทำหรือเห็นว่าดี การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ หากเทียบค่าเฉลี่ยนักเรียนหญิงใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนชาย

การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน กิจกรรมการรักษามารยาทจัดมากที่สุด การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียนระหว่างโรงเรียนขนาดต่างกัน มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โรงเรียนขนาดกลางมีการจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยมากที่สุด

พฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียน พฤติกรรมที่พบมากที่สุด คือ การยอมรับการกระทำของตน พฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียนระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โรงเรียนขนาดใหญ่ มีนักเรียนที่มีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองมากที่สุด จากการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวแปรอิสระ

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่คาดว่าจะมีอิทธิพลสูงสุด พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียน คือ (1) การจัดกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน (2) โรงเรียนขนาดกลาง (3) การอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุน (4) การศึกษาของบิดา (5) มารดาอาชีพรับจ้าง (6) การอบรมเลี้ยงดูแบบควบคุม (7) บิดาอาชีพรับราชการ เมื่อนำปัจจัยข้อมูลเฉพาะบิดามารดาวิเคราะห์ พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียนและปัจจัยข้อมูลเฉพาะมารดา การอบรมเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็วมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียน

ไชยา พรหมวิชิตกุล (2541) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของวัยรุ่น ; ศึกษาเฉพาะลูกของข้าราชการตำรวจในกรุงเทพมหานครและสมุทรปราการ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในชีวิตครอบครัว ได้แก่ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ บทบาทที่สอดคล้องกัน แม่ทำงานเป็นแม่บ้าน ความพอเพียงของรายได้ พ่อทำงานสังกัดสถานีตำรวจ และพักนอกสถานีตำรวจ

ในการศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็ก พบว่า การที่บทบาทที่สอดคล้องกันมีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ มีการเป็นเพื่อนคู่ชีวิต และความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวสูง มีอิทธิพลต่อการเลี้ยงดูเด็ก 2 ลักษณะ คือ แบบรักสนับสนุน และแบบใช้เหตุผล

สำหรับการศึกษาข้อมูลด้านกิจกรรมการเสริมสร้างวินัยในโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีการจัดกิจกรรมโดยเฉลี่ยระดับปานกลาง โดยกิจกรรมด้านทำความสะอาด และการเก็บภาชนะหลังรับประทานอาหารเป็นกิจกรรมที่เด็กได้รับการฝึกมากที่สุด

การศึกษาการมีวินัยในตนเองของเด็ก ซึ่งหมายถึง ความสามารถที่เด็กจะควบคุมตนเองให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม พบว่า เด็กมีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองระดับปานกลางค่อนข้างสูง โดยดูได้จากพฤติกรรมด้านการยอมรับผิดเมื่อทำของเสียหาย การถอดรองเท้าก่อนขึ้นอาคาร และการรู้จักขอโทษที่มีค่าเฉลี่ยค่อนข้างสูงและเมื่อศึกษาตัวแปรที่จำแนกความแตกต่างของการมีวินัยในตนเองของเด็ก พบว่า มีเพียงกิจกรรมเสริมสร้างวินัยในตนเองของโรงเรียนเท่านั้นที่มีความสัมพันธ์กับการมีวินัยในตนเองของเด็ก โดยเด็กที่อยู่ในโรงเรียนที่มีกิจกรรมการเสริมสร้างวินัยสูงจะมีวินัยในตนเองสูงด้วย

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัยในตนเองของเด็ก พบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลโดยตรง ได้แก่ การเลี้ยงดูแบบให้พึ่งตนเองเร็ว ความพึงพอใจในชีวิตครอบครัวของพ่อแม่ กิจกรรมเสริมสร้างวินัยในโรงเรียนและยศของพ่อ นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแปรที่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อการมีวินัยในตนเองของเด็ก ได้แก่ รายได้ แม่ทำงานเป็นแม่บ้าน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและบทบาทที่สอดคล้องกับพ่อแม่ จะมีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในครอบครัวจะส่งผลไปถึงการมีวินัยในตนเองของเด็กด้วย และพบว่า ลูกของข้าราชการตำรวจที่พ่อทำงานสังกัดสถานีตำรวจแต่พักอาศัยอยู่นอกสถานี มีวินัยในตนเองสูงกว่าลูกของข้าราชการตำรวจที่พ่อไม่ได้ทำงานสังกัดสถานีตำรวจ และพักอาศัยอยู่ในสถานี

อนุชา หลิมศิริวงษ์ (2541) ได้ศึกษาพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนรามวิทยา รัชมังคลาภิเษก จังหวัดสุรินทร์ พบว่า

1. นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองในระดับสูง
2. นักเรียนที่มีเพศ อายุ ระดับชั้นเรียน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของครูผู้สอนที่เน้นด้านวินัย พฤติกรรมการมีวินัยของกลุ่มเพื่อนสนิท การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัว การได้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนด้านการเสริมสร้างวินัยที่แตกต่างกันมีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
3. นักเรียนที่มีแผนการเรียน อาชีพบิดาและอาชีพมารดาที่แตกต่างกัน มีพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ประสิทธิ์ สายชมพู (2539) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวินัยในตนเองกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีวินัยในตนเองอยู่ระดับสูงโดยมีวินัยในตนเองในด้านความซื่อสัตย์ ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความรับผิดชอบ ด้านความสามารถในการควบคุมตนเอง และความตั้งใจจริง
2. วินัยในตนเองในด้านความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความสามารถในการควบคุมตนเอง ความตั้งใจจริง และความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลาง กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

ปิยวรรณ พันธุ์มงคล (2542) ได้ศึกษาผลของการใช้โปรแกรมการกำกับตนเองที่มีต่อการมีวินัยในตนเองและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า

1. หลังการทดลองคะแนนการมีวินัยในตนเองของนักเรียนกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเองสูงกว่าก่อนการทดลองและสูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. หลังจากการทดลองแล้วนักเรียนกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเองมีระดับผลสัมฤทธิ์มีระดับผลสัมฤทธิ์ที่ไม่แตกต่างจากนักเรียนกลุ่มที่ไม่ได้รับโปรแกรม

3. ก่อนและหลังการทดลอง คะแนนการมีวินัยในตนเองและระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในกลุ่มควบคุม ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. หลังการทดลองนักเรียนกลุ่มที่ได้รับโปรแกรมการกำกับตนเองมีระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อำนาจ จันทรมหา (2542) ได้ศึกษาจริยธรรมความมีวินัยในตนเองของนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า นักเรียนนักศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ด มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาแยกตามกรมสังกัด พบว่า นักเรียนนักศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สังกัดกรมสามัญศึกษา สังกัดกรมศิลปากรและสังกัดกรมศาสนา ต่างก็มีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาและสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ เมื่อพิจารณาแยกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ด้านความตรงต่อเวลา และด้านความเสียสละ นักเรียนนักศึกษาทุกสังกัดต่างก็มีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบ และด้านความเป็นผู้นำ พบว่า นักเรียนนักศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน มีจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ นักเรียนนักศึกษาในสังกัดกรมอื่นๆ มีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านความตั้งใจ ด้านความอดทน และด้านการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม พบว่า นักเรียนนักศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนและสังกัดกรมอาชีวศึกษามีจริยธรรมอยู่ในระดับต่ำ นักเรียนศึกษากรมอื่นๆ มีจริยธรรมอยู่ในระดับปานกลาง

นักเรียนนักศึกษาต่างสังกัดกัน มีจริยธรรมด้านความมีวินัยในตนเองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยนักเรียนนักศึกษาในสังกัดกรมศิลปากร กรมสามัญศึกษากกรมการศาสนา และสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีระดับจริยธรรมสูงกว่านักศึกษาในสังกัดกรมอาชีวศึกษาและสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ส่วนคนอื่นๆ นอกจากนั้นก็มีระดับจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับพฤติกรรมด้านความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่า ปัจจัยด้านความ

กรรณิกา สิวลีพันธ์ (2543) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและความมีระเบียบวินัยในตนเอง ศึกษาเฉพาะกรณี นักเรียนประจำโรงเรียนมหิดลวิทยานุสรณ์ผลการวิจัยพบว่า (1) พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยในตนเองของนักเรียนในระดับค่อนข้างสูง (2) นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย แบบเข้มงวดกวดขันและแบบไม่ปล่อยปละละเลย มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยในตนเองไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (3) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านความมีระเบียบวินัยในตนเองสูงกว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 6 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศรีพร มีล่อง (2543) ได้ศึกษาผลของการปรึกษากลุ่มการพัฒนาวิธีคิดตามแนวปัญญาและความมีวินัยในตนเองของวัยรุ่นในสถานฝึกและอบรมนักเรียนและเยาวชนหญิงบ้านปราณี พบว่า ภายหลังจากทดลอง กลุ่มตัวอย่างมีคะแนนวิธีคิดตามแนวปัญญาและคะแนนความมีวินัยในตนเองภายหลังจากทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อโปรแกรมการปรึกษากลุ่มว่าช่วยให้เขาได้เรียนรู้การปรับตัวให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม เรียนรู้การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และความรู้สึกอย่างเปิดเผย และสามารถนำวิธีคิดที่เรียนรู้จากกลุ่มมาพัฒนาตนเองให้มีวินัยเพิ่มขึ้น

สินีนางู สุทธจินดา (2543) ได้ศึกษาวินัยในตนเองของนักเรียนนิสิตวิทยาลัยการ โรงเรียนอาชีวศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร พบว่า

1. นักเรียนมีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเองด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคมในระดับสูง

2. การเปรียบเทียบวินัยในตนเองของนักเรียนตามตัวแปรด้านเพศ ระดับชั้น สุขภาพจิต แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความเชื่ออำนาจในตน การอบรมเลี้ยงดู และอิทธิพลของตัวแบบสัญลักษณ์ พบว่า

2.1 นักเรียนเพศหญิงและนักเรียนเพศชายมีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเอง ในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคมที่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีแนวโน้มว่า นักเรียนเพศหญิงมีวินัยในตนเองสูงกว่านักเรียนเพศชายทุกด้าน

2.2 นักเรียนระดับชั้นปีที่ 1 ปีที่ 2 และปีที่ 3 มีวินัยในตนเองโดยรวมวินัยในตนเอง ในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนระดับชั้นปีที่ 2 กับนักเรียนระดับชั้นปีที่ 1 กับนักเรียนระดับชั้นปีที่ 1 และนักเรียนระดับชั้นปีที่ 2 กับนักเรียนระดับชั้นปีที่ 3 มีวินัยในตนเอง โดยรวมวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนระดับชั้นปีที่ 2 กับนักเรียนระดับชั้นปีที่ 1 มีวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.3 นักเรียนที่มีสุขภาพจิตในระดับที่ต่างกันมีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเอง ในด้านการปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคม แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทาง สถิติ ยกเว้นการปฏิบัติตนในห้องเรียนที่นักเรียนมีสุขภาพจิตต่างกันมีวินัยในตนเองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 นักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในระดับที่แตกต่างกัน มีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนใน สังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ต่ำกับนักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ปานกลาง กับนักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำกับนักเรียนที่มี แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูง และนักเรียนที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ปานกลางกับนักเรียนที่มีแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์สูง มีวินัยในตนเองโดยรวมมีวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติ ตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.5 นักเรียนที่มีความเชื่ออำนาจในตนในระดับที่ต่างกัน มีวินัยในตนเองในด้านการ ปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคม แตกต่างกันอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนที่มีความเชื่ออำนาจในตนปานกลางกับนักเรียนที่ มีความเชื่ออำนาจในตนมาก มีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนใน

2.6 นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกันมีวินัยในตนเองโดยรวมวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขัน และนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยกับนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย มีวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.7 นักเรียนที่ได้รับอิทธิพลของตัวแบบสัญลักษณ์ในระดับที่ต่างกัน มีวินัยในตนเองโดยรวมวินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียน การปฏิบัติตนนอกห้องเรียน และการปฏิบัติตนในสังคม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยพบว่า นักเรียนที่เลียนแบบน้อยกับนักเรียนที่เลียนแบบปานกลาง มีวินัยในตนเองโดยรวม วินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนในห้องเรียนและการปฏิบัติตนในสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และนักเรียนที่เลียนแบบมากกับนักเรียนที่เลียนแบบปานกลาง วินัยในตนเองในด้านการปฏิบัติตนนอกห้องเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรพรรณ บุญวรโชติ (2543) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักศึกษาสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ พบว่า นักศึกษากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยในระดับสูงได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลยในระดับต่ำ และระดับพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการมีวินัยในตนเองของนักศึกษา พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองของนักศึกษาเชิงบวก โดยระดับความสัมพันธ์อยู่ในระดับต่ำและการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมี

กัญระญา รุ่งเรือง (2545) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมกลุ่มแบบหลากหลายต่อความมีวินัยในตนเองของชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่า

1. หลังสิ้นสุดการทดลอง 1 สัปดาห์ นักเรียนที่เข้าร่วมการจัดกิจกรรมกลุ่มแบบหลากหลาย มีพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองและเจตคติต่อความมีวินัยสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. หลังสิ้นสุดการทดลอง 1 สัปดาห์ นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองสูงกว่าก่อนการทดลอง ส่วนเจตคติต่อความมีวินัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

3. หลังสิ้นสุดการทดลอง 3 สัปดาห์ นักเรียนที่เข้าร่วมการจัดกิจกรรมกลุ่มแบบหลากหลาย มีพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองสูงกว่าหลังสิ้นสุดการทดลอง 1 สัปดาห์ ส่วนเจตคติต่อความมีวินัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

พิศมัย ทินเต (2545) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนแก่นนครวิทยาลัย 2 จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผลการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาวินัยในตนเองนั้นนักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักพัฒนาพฤติกรรมความมีวินัยในตนเองเพิ่มขึ้น เช่น มาโรงเรียนทุกวัน ไม่มาสาย เข้าชั้นตรงเวลา มีความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมายและไม่ถูกฝ่ายปกครองบันทึกพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และมีความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรม จากการติดตามผลพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีวินัยในตนเองดีขึ้น ทั้งกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายรอง และจากการใช้แบบสอบถามวัดการปฏิบัติที่แสดงถึงความมีวินัย ระดับมัธยมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2542) ก่อนจัดกิจกรรมแนะแนว 1 สัปดาห์ พบว่า นักเรียนกลุ่มเป้าหมายหลักและเป้าหมายรองมีคะแนนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

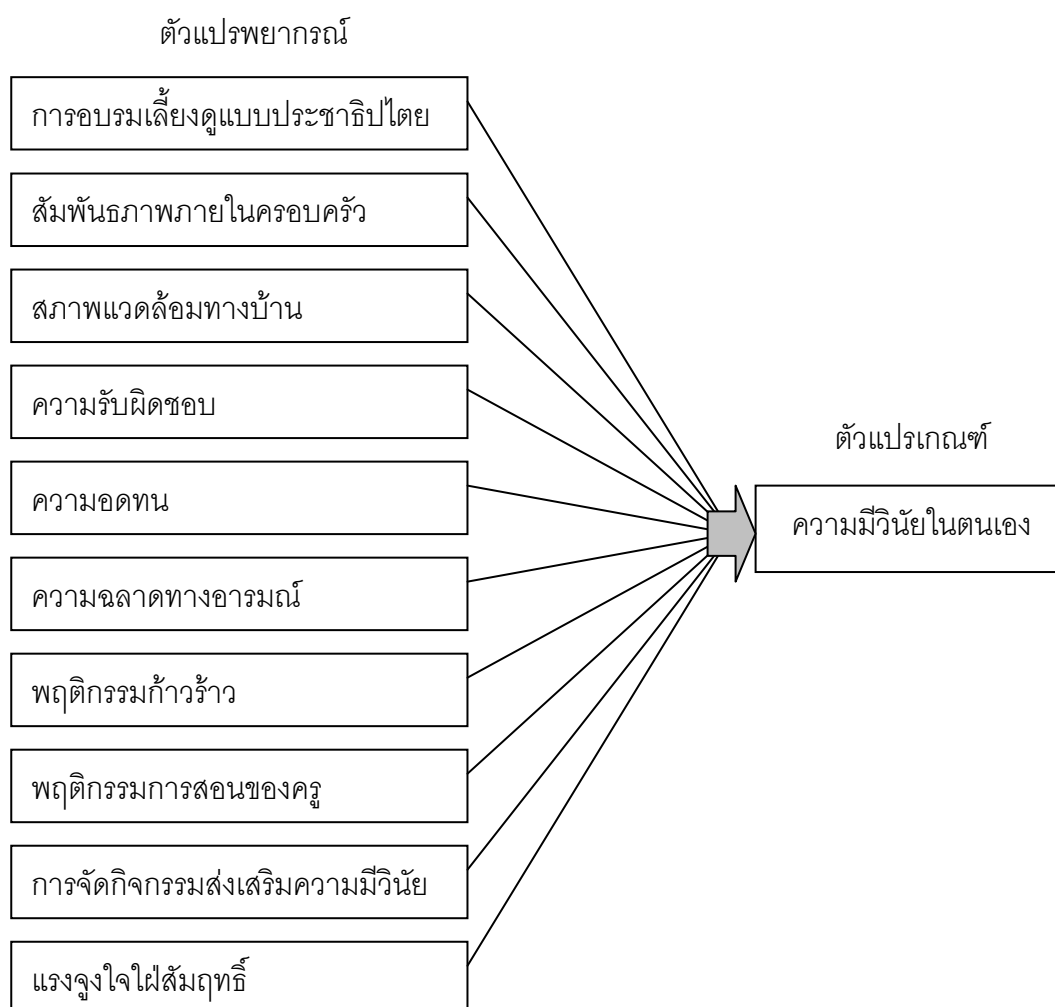
ตาราง 1 สรุปแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีวินัยในตนเอง

คุณลักษณะ / พฤติกรรม	แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
การอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตย	Hurlock (1984) , อุไรวรรณ คະนึ่งสุขเกษม และคณะ (2540) , สมคิด อิศระวัฒน์ (2542) , อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542) , ศิริโรตม์ ไสวณะ (2545) , กฤษสุดา ดำประภา (2546)
สัมพันธภาพภายในครอบครัว	พิมพ์ใจ คำก้อน (2538) , ราชบัณฑิตยสถาน (2538) , มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิการ (2540) , นัยนา อธิธิโชติ (2541) , ปารีชาต เลาบุตร (2547)
สภาพแวดล้อมทางบ้าน	ชัยณรงค์ หลายสุทธิสาร (2531) , กীরติ บุญเจือ (2534) สมพิศ ไฉมงาน (2534) , ศิวพร สุทธิคั่นสนีย์ (2548)
ความรับผิดชอบ	กัลยา สุวรรณรอด (2537) , สมพร หลิมเจริญ (2537) , อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542) , นุชศรา ติตย์ประเสริฐ (2546) ,
ความอดทน	Wiggings (1978) , กัลยา สุวรรณรอด (2537) , สมพร หลิมเจริญ (2537) อรวรรณ พาณิชปฐมพงศ์ (2542) , นุชศรา ติตย์ประเสริฐ (2546)
ความฉลาดทางอารมณ์	กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2543) , อัจฉรา สุขารมณ (2543) , ชนนภรณ์ ลักษณะมีพิเชษฐ์ (2545) ลักษณะนา ศรีวัฒน์ (2545) , อภิญา สุวรรณพิมพ์, (2545) , มนัสนันท์ หัตถศักดิ์ (2546) , ประภัสสร ศรีสวัสดิ์ (2548)

คุณลักษณะ / พฤติกรรม	แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
พฤติกรรมก้าวร้าว	Freud (1937), Dollard and Miller (1939), Berkowitz (1964), Megargee (1966), Sears (1969), Bandura (1973,1976), Eron และคณะ (1977), Alberte and Emmons (1978), Worchel and Cooper (1979), Baenniger (1980), Averill (1982), Linda Del Greco (1983), Buck (1988), Grusee and Lytton (1988), Robert Cairns และคณะ (1989), สมชาย เตียวตระกูล (2529), ผกา สัตยธรรม (2531), สมพร สุทัศนีย์ (2531), สานิต รัตัญญ (2533), ทิพย์วัลย์ สุทิน (2539), รังสิมา สีนะพงษ์พิพิธ (2540), ปราวณี จันทร์หอม (2541), พิสมัย ประเสริฐไทย (2547), อรณลิน ไชยวสุ (2547)
พฤติกรรมการสอนของครู	Page and other (1977), พานทิพย์ อัมพันธ์จันทร์ (2530), วิโรจน์ เลิศพงษ์ (2530), สัมพันธ์ ประชุมเวช (2536), วนิตา เสวกดรอุทร (2537), ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร (2539), กนกพร บุญธรรม (2541), ขวัญใจ พลอยล้อมเพชร (2541), กาญจนา ศรีกาพิสินธุ์ (2544), กรรณิกา ลิ้มพะสุด (2550), บัวทิพย์ มะสันเทียะ (2550)
การจัดกิจกรรมส่งเสริมความมีวินัย	สมพงษ์ มั่นระวัง (2535), วนิตา เสวกดรอุทร (2537) สุทธิพงษ์ เพ็ชรดี (2538), บัวทิพย์ มะสันเทียะ (2550)
แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์	Atkinson (1974), ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2539), ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2539), ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2539), สีนีนากู สุทธิจินดา (2543), นุชศรา ติตย์ประเสริฐ (2546)

จากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการตั้งสมมติฐานการวิจัยปัจจัยที่ส่งผลความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดพิษณุโลก แสดงดังภาพที่ 2

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย

แผนภาพ 2 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษาวิจัย